

3838

39

Ա. Ա. ԿՈՒՌՆՈՍԵՆԿՈ

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

374.2

4-96

ԳՅՈՒՂՆԵՐԱՏ

1936

ՅԵՐԵՎԱՆ

ԿՈՆՏՆՏԵՍԱԿԱՆԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

374.2

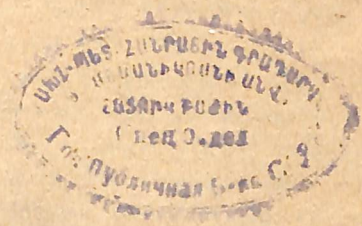
4-96

Ա. Ա. ԿՈՒՌՆՈՍԵՆԿՈ

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱ

ԽՈՐՀՈՎԻ ՆԱՀԱՆԳԻ ԿՐԵՄԵՆՉՈՒԳԻ ՇՐՋԱՆԻ ԸՆԿ. ՊԵՏՐՈՎՍԿՈՒ
ԱՆՎԱՆ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԱՐՏԵԼԻ ԽՆՉՄ ԱՌԱՋԻՆ ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱ-
ՈՐԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՓՈՐՁԸ

517

3838

ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ
ՇՐՋԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1936

29 MAY 2013

52. 740

ԸՆԿ. Գ. ՊՈՍՏԻՇԵՎԻ ՆԱՄԱԿԸ

Այնքանոր Անդրեյեվիչ Կառնուսովիչին յեկ ճրտ ոգմակունքի՝ Կրեմ-
լադի ջրամի Գուբովսկու ամվամ կոլտնտեսուրյամ Էարվածային կամ
յեթիտպաններին

Քառկագիմ Այնքանոր Անդրեյեվիչ

Վողջունում եմ ձեր նախաձեռնությունը:
Խրճիթ-լաբորատորիայի կազմակերպման գործը
մեծ և պետքական գործ է կոլտնտեսության մեջ:
Նա իրեն նարյուրապատիկ կարդարացնի, յեթե
գործը մինչև վերջը տարվի. քսի յես գրանում
չեմ կասկածում: Դուք մի ջիոթվեք առաջին անհա-
ջողություններից, հաստատակամ է համառորեն
տռաջ տարեք խրճիթ-լաբորատորիայի կազմա-
կերպումը և դուք կհաղթեք:

Խրճիթը—ազրոկուլտուրայի այդ ոչախը—կը-
նվածի իր կոչումը: Այդ խրճիթ-լաբորատորիա-
յում պիտի ունենալ այն բոլորի նմուշները, ինչ
վոր արտադրում է ձեր կոլտնտեսությունը: Այն-
տեղ պիտի լինեն անասունների համաք կերի
նմուշներ, կեր պատրաստելու փորձ՝ համաձայն

25535-60

8288

անասնաբուժական պայմաններին: Հարկավոր ե-
վոր այնտեղ լինեն նույնպես մասատուների օտ-
ոակներ և նրանց դեմ պայքարելու մեթոդներ-
երճիթի աշխատանքն այնպես պիտի կարգավոր-
րել, վոր դուք կարողանաք անցկացնել բոլոր
փորձերը:

Պետք է ունենալ գյուղատնտեսական լավ
գրագրարան: Յես համոզված եմ, վոր ձեզ կոգնեն
գյուղատնտեսները, անասնաբուժները, անասնա-
բուժները, մարզհողվարչությունը և հենց ինքը՝
քնկ. Նուար (մարզհողվարչության վարիչը): Մար-
զում խրճիթ-լաբորատորիաներին բոլորը կոգնեն:
Այդպիսի խրճիթների ոգնության և կազմակերպ-
ման գործին չեն մերժի մասնակցել նաև մյուս
մարզերը: Այդ գործին կոգնեն համաուկրաինա-
կան Գյուղատնտեսական Ակադեմիան, գյուղատը-
տեսական ինստիտուտները, անասնաբուժական
ինստիտուտները, նմանապես և մեր գյուղատը-
տեսական բնագավառի գիտնականները, գյուղա-
տնտեսական բարձր ուսումնական հաստատու-
թյունների ուսանողները, գյուղատնտեսները,
անասնաբուժները և անասնաբուժական աշխա-
տողները: Հողժողկոմատը, և հենց ժողկոմն ինքն
եղ կոգնի: Այդ գործին բոլորը կկայեն:

Կոգնեն նաև շեֆերը և առաջին հերթին քա-
ղաքի կոմյերիտմիությունը:

Վերևում հիշված բոլոր կազմակերպություն-
ներն ու աշխատողներն ոգնություն ցույց կտան
վոչ թե պատահականորեն, վոչ թե նրա համար,
վոր յես նրանց զրդում եմ գեպի կոլեկտիվ տըն-

աեսության համար անհրաժեշտ այս գործը, այլ
կկայեն իրենց կամքով, իբրև իրենց պարտա-
նություն՝ կոլտնտեսությունների նկատմամբ օտ-
ոեցած սիրուց և կոգնեն կանոնավոր և շարու-
նակ: Նրանք իրենք կկազմակերպեն և կաարքա-
վորեն խրճիթ-լաբորատորիաներ՝ Խարկովի մար-
զում և ամբողջ Ուկրաինայում: Այդ խրճիթնե-
րում գյուղատնտեսական զասսիստություններ
կկարդան:

Մարդկոմի կուլտպրոպը և գյուղատնտեսակա-
ռաժինը խրճիթներում գյուղատնտեսական գրքե-
րի վաճառք կկազմակերպեն: Ուկ(բ)Կ Կենտկոմի
կուլտպրոպը և գյուղբաժինն օւ կոմսոմոլի մարզ-
կոմներն ոգնության կգան: Յեղ աւա գործն
աւալ կգնա, բոլշեիկյան աշխատանքը կեռա,
Թանկագին Ալեքսանդր Անդրեյեվիչ:

Ընդունեցեք վողչույններս: Ամուր սեղմում
եմ ձեր ձեռքը:

Ձեր Պ. Պոսիսեվ

14 ապրիլի 1934 թ., Խարկով

ԱՅՍ ԳՐՔԻ ՅԵՎ ԻՐ ՀԵՂԻՆԱԿԻ ՄԱՍԻՆ

Այս գրքի հեղինակ Ալեքսեյ Անդրեյեվիչ Կուրնա-
սենկոն՝ Նարկոլի մարզի Կրեմենչուգի շրջանի Չերվոն-
նադնամենսկի գյուղխորհրդի Պետրովսկու անվան
գյուղատնտեսական արտելի կոլտնտեսական է: Նա 56
տարեկան է: Մինչ հեղափոխությունը յուր հայրենի-
քում և Ղրիմում նա մեծ մասամբ աշխատել է կուլակ-
ուհնեվորների մոտ՝ վորպես բատրակ: Ընկ. Կուռնոսեն-
կոն իրենց գյուղատնտեսական արտելի կազմակերպողն
է և յերկու տարի աշխատել է վորպես նույն կոլտըն-
տեսության նախագահ:

1934 թվին ընկ. Կուռնոսենկոն առաջինը յեղավ,
վոր արձագանգեց ընկ. Պ. Պ. Պոստիշևի կոչին՝ կոլ-
տնտեսություններում խրճիթ-լարորատորիաներ կազ-
մակերպելու մասին և Պետրովսկու անվան կոլտնտե-
սության ակտիվի, ծեր կոլտնտեսականների ու յերե-
տասարդության հետ միասին կազմակերպեց խրճիթ-
լարորատորիա:

Այս գրքում նա պատմում է, թե ինչով սկսվեց
խրճիթ-լարորատորիայի գործունեությունը, ինչպես

ե նա դրել զանազան փորձեր, ինչպես ե ոգնել յուր
կոլանտեսուլթյանը՝ գյուղատնտեսական կամպանիա-
ներ անցկացնելու գործում և այլն:

Ընկ. Կուսնուսենկոյի գրքույկը կարող ե օգտա-
գործվել խրճիթ-լարորատորիաների վարիչներին և ակ-
տիվի կողմից՝ ամենորյա աշխատանքում, վորպես
գործնական ձեռնարկ:

ԻՆՉՊԵՍ ԾՆՈՒՆԴ ԱՌԱՎ ՄԵՐ ԵՐՃԻԹ-ԼԱՐՈՐԱՏՈՐԻԱՆ

Վաղուց ե, վոր յես հետաքրքրվում եմ մեր դաշ-
տերի բերքատվությունը բարձրացնելու խնդրով: Դեռ
հեղափոխությունից առաջ, իմ հողաբաժնում սկսել եմ
գյուղատնտեսական փորձեր կատարել և կիրառել ագ-
րոնոմիական գիտության խորհուրդները:

Մեր գյուղում յես առաջինն եմ սկսել ախտահա-
նել սերմացուն, սովորական հասարակ սերմը փոխա-
րինել տեսակավոր սերմով, և հողը պարարտացնել
հանքային պարարտանյութերով:

Մեր գյուղում յես առաջինը մտցրի վաղահաս
կարտոֆիլ մշակույթը: Չմեռվա վերջին յես անեցնում
եյի կարտոֆիլի պալարները. հենց վոր անցնում եյին
գարնան ցրտերը, յես այդ պալարները ծխերի հետ
միասին թաղում եյի հողի մեջ: Այդ փորձը լավ հետե-
վանքներ տվեց. մայիսի վերջերին արդեն հնարավոր եր
նոր կարտոֆիլ հանել: Յերբ յես հաշվեցի վաղահաս
կարտոֆիլ բերքը, մեկ դեսյատինից ստացվեց մինչև
1200 փութ:

Բացի այդ, իմ կարտոֆիլ բերքահավաքն այն-
քան վաղ ե կատարվում, վոր նրանից հետո հնարա-

վոր եր լինում ցանել խողանային կուլտուրաներ, որի-
նակ կորեկ կամ արինջ (гречиха): Այսպիսով, ուրեմն
հնարավոր եր մի տարվա ընթացքում մի դաշտից յե-
րու անգամ բերք վերցնել:

Բայց մինչ հեղափոխությունը ինչքան ել փոր-
ձեր եյի կատարում, ինչքան ել աշխատում եյի կիրա-
ռել գիտության ցուցմունքները, միևնույն ե, իմ տըն-
տեսական գրությունը չեր բարելավվում: Իմ հայրք
չքավոր եր, չքավոր եյի ապրում ե յես. մի խղճուկ
կտոր հողից շատ բան վերցնել չես կարող: Ավելի շատ
բաթարահություն եյի անում, քան թե իմ տնտեսու-
թյամբ գրազվում:

Ամբողջ ուժն այն ժամանակ մեր գյուղական կու-
լակների ձեռքին եր: Մենք՝ չքավորներս ինչպիսի բա-
բելավումներ ել վոր կատարում եյինք մեր հողի վրա,
միևնույն ե, հացը մեզ չեր բավարարում, և ամեն տա-
բի գարնանը ստիպված եյինք սերմացու խնդրել հենց
նույն կուլակներից՝ Բուրգյուզայից, Ֆեդոր Մազուրա-
յից և ուրիշներից: Բացի դրանից, զանազան ագրու-
տեխնիկական բարելավումների համար պահանջվում են
խոշոր միջոցներ, իսկ այն ժամանակ չքավորությունը
վճարեղից կարող եր վերցնել այդ միջոցները:

Այժմ միայն, կոլեկտիվացումից հետո, գյուղում
լայն ասպարեզ ե բացվել գյուղատնտեսական փորձեր
կատարելու և գիտական հողագործության ու անաս-
նապահության ամենակատարելագործված միջոցները
կիրառելու համար: Կոլտնտեսությունը — դա նախկին
փորձառու միջակ կամ չքավոր գյուղացին չե, զանա-
զան բարելավումների վրա փորձեր կատարելու համար
նրա մոտ բավականաչափ միջոցներ, հնարավորու-

թյուններ և մարդիկ կգտնվեն: Չե, վոր մենք՝ փոր-
ձառու կոլտնտեսականներս, ինչպես և ամեն մի կու-
տնտեսական, խիստ շահագրգռված ենք, վոր կոլտնտե-
սային դաշտերի բերքատվությունը շարունակ բարձ-
րանա, վոր կոլտնտեսային հոտն ավելի ու ավելի
աճի և լավանա:

Ճիշտ ե, մինչև 1934 թ. մեր փորձառու կոլտն-
տեսականներից շատերն աշխատում եյին մի տեսակ
անկազմակերպ, միմյանցից անջատ. չկար կոլտնտե-
սության ներսում այնպիսի մի կենտրոն, վորի ջուր-
ջը կարողանային համախմբել փորձառուները և վորը
հատուկ ձրագրով ղեկավարեր նրանց աշխատանքը:
Բայց այժմ արդեն կա այդպիսի կենտրոն, դա կոլտն-
տեսային խցիկ-լաբորատորիան ե:

Խորհրդային Միության մեջ կազմակերպված
խրճիթ-լաբորատորիաներից առաջիններից մեկը մեր
Պետրովսկու անվան կոլտնտեսությանն ե (Պարկովի
մարզի Կրեմենչուգի շրջան), վրն արդեն աշխատանքի
վորոշ փորձ ունի: Հենց այդ փորձերին յես ցանկա-
նում եմ, հնարավորության չափ, ծանոթացնել ընկեր
կոլտնտեսականներին:

Իս շատ կարևոր և լուրջ գործ ե լուրաքանչյուր
կոլտնտեսության համար, ուստի և չես կսկսեմ սկզբից,
թե ինչպես մեր մեջ խրճիթ-լաբորատորիա կազմա-
կերպելու միտք հղացավ, ինչպես կազմակերպեցինք
այն և այլն:

* *

1934 թ. մարտի լեհերորդ կեսերին Պարկովում,
Պարկովի մարզի բանգյուղթղթակիցների հավաք եր
հրավիրվել: Հավաքին կանչված եյի և յես՝ վորպես մեր

չբջանային «Կրեմենյուզի աշխատավոր» թերթի գյուղ-
թղթակից:

Ուկրաինայի կոմունիստական կուսակցութեան
Կենտրոնական Կոմիտեի քարտուղար ընկ. Պավել
Պետրովիչ Պոստիշեվը հավաքում հանդես լեկավ «Կու-
սակցութեան 17-րդ համագումարը և բանգլուխթա-
կիցները ինդիւսերը» նյութի մասին զեկուցումով: Նա
կոչ արեց գյուղթղթակիցներին, թափանցել կոլտնտե-
սային արտադրութեան բոլոր մանրամասնութեանները
մեջ և ի միջի այլոց հետևյալն ասաց.

«Յնա կառավարիչի գյուղթղթակիցներին աշխատանքի
մ' ձև ես կիջաբեր: Դալիտ ես կոլտնտեսութեան, այնտեղ
և՛ դաշտավոր գյուղատնտես կա, և՛ գյուղթղթակիցներ, և՛
կոմյունիստականներ, և՛ անկուսակցականներ ու կուսակցա-
կան առաջավոր կոլտնտեսականներ: Բայց նրանք կուլտե-
տեսական ոչախ չունեն: Ես ձեզ խորհուրդ եմ տալիս անց-
նել այդ գործը կադրակերպելուն: Յուրաքանչյուր կոլտնտե-
սութեանում կարելի չէ գտնել մ' կարգին խրճ. թ: Նորո-
գեցեք այդ խրճ. թը և այն դարձրեք լաբորատորիայի պես
մի բան: Հավաքեցեք հատուկ արկղերում ավյալ կոլտնտե-
սութեան արտադրած բոլոր մշակութեանը՝ հացահատիկային
տեխնիկական բույսեր, խոտեր: Ճարեցեք գիտական ու գյուղ-
գասնտեսական պլանկաներ և դանտզան նմուշներ (կրակո-
նատներ): Այդ, թեկուզ պրիմիտիվ, լաբորատորիայում հացա-
նատիկների ծլեցման և աճման փորձեր կատարելու հնարա-
վ. րութեաններ ստեղծեցեք: Արձանագրեցեք յուրաքանչյուր
կոլտուրայի աճման ընթացքը: Կադրակերպեցեք կոլտուր-
ային անասնաբուժական, կերի բաղայի, անասունների
հիվանդութեանների, նրանց ինչպես հարկն և կերակրելու
մեթոդների և խնամքի հարցերի շուրջը»:

Ընկ. Պոստիշեվի խոսքերը խորը տպավորվեցին
մեջ: Յնա ինքս ել առաջ հաճախ ելի մտածել այն

մասին, թե ինչպես պետք է կարգի բերել փորձնական
աշխատանքը կոլտնտեսութեանում, բայց վոչ մի գործ-
նական լեզրակացութեան չէյի հանգիւր: Մինչդեռ
Պավել Պետրովիչն այնպես պարզ ու վորոշ եր դնում
հարցը, վոր անհասկանալի վոչինչ չէր մնում:

Յնա հենց այստեղ հաստատ վորոշեցի անմիջապես
կատարել ընկ. Պոստիշեվի հրահանգը, այսինքն՝ կազմա-
կերպել մեզ մոտ՝ կոլտնտեսութեանում խրճիթ-լաբոր-
ատորիա և կանոնավորել նրա աշխատանքը:

Հավաքից հետո, Սարկովից վերադառնալու ժա-
մանակ, ճանապարհին լես յերկար մտածում եյի, թե
ինչից պետք է սկսել: Պարզ է, մտածում եյի յես, վոր
ընկ. Պոստիշեվի հրահանգը՝ խրճիթ-լաբորատորիա կազ-
մակերպելու մասին՝ կարելի չէ կատարել միայն կոլ-
տնտեսութեան ակտիվի և զեկավարների հետ միասին:
Յեվ վորպեսզի առաջին որերից խրճիթ-լաբորատորիա-
յի աշխատանքը դրվի գործնական հիմքերի վրա, ան-
հրաժեշտ է նրա շուրջը համախմբել այն կոլտնտեսա-
կաններին, վորոնք հետաքրքրվում են ազրոտեխնի-
կայով և ունեն վորոշ պատրաստականութեան:

Մեր կոլտնտեսութեանում այդպիսի մարդիկ առ-
գեհն կային: 1933-34 թվի ձմեռը մեզ մոտ, կոլտնտե-
սային ազրոտեխնիկական խմբակում, լեռանդով պա-
րապում եյին 40-ից ավելի կոլտնտեսականներ. նրանք
ազրոտեխնիկա եյին ուսումնասիրում, ունենում եյին
գործնական պարապմունքներ և վերջում բոլորն էլ
հաջող քննութեան տվին ազրոտեխնիկայից:

Յնա մեծ հույս ունեյի խոշոր աժանդակութեան
ստանալ մեր կոմյունիստիկական բջջից, առանձնապես
նրա քարտուղար Իվան Ֆեոդորովիչ Պաշենկոյից (նա

հիմա մեր կոլտնտեսութեան նախագահ է): Դեռ մինչև խորհիթ-լաբորատորիայի կազմակերպումը յես մեր կոմյերիտականների հետ շատ մոտ էյի: Այդ մտերմութունն սկսվել է 1933 թվից: Այդ ժամանակ մեր կոմյերիտականներ վանյա Պաշենկոն և վանյա Կորնիյենկոն վորոշել էյին յերիտասարդական բրիգադ կազմակերպել և աշխատանքն անդես կանոնավոր հիմքերի վրա դնել, վոր իբրև որինակ ծառայի ամբողջ Կրեմենչուգի շրջանի համար: 75 կոմյերիտականներ և ջութել կոլտնտեսականներ մտան բրիգադի մեջ: Կոլտնտեսութեան վարչութունն առաջին արտադրական հողամասը հատկացրեց բրիգադին:

Հենց վոր բրիգադը կազմակերպվեց, կոմյերիտականներն առաջին հերթին դիմեցին ինձ:

—Դու, Ալեքսեյ Անդրեյովիչ, իսկական կոլտնտեսական գյուղատնտես ես, ինչով կարող ես, մեզ ոգնիթ:

—Հավ—պատասխանեցի յես,—կոգնեմ, միայն մի պայմանով, վոր ինձ լսեք և այնպես անեք, ինչպես յես ձեզ կասեմ:

Մեր այս պայմանը կոմյերիտականները անշեղորեն կատարեցին, յես էլ նրանց մեծ ոգնութուն ցույց տվի ազրոտեխնիկական խորհուրդներով ու ցուցմունքներով: Յերիտասարդներն իսկապես վոր որինակելի աշխատանք էյին կատարում: Այդ աշխատանքի մասին մեր շրջանի բոլոր կոլտնտեսականները լավ գիտեն: Ահա, կոմյերիտական բրիգադի հետ միատեղ այդ աշխատանքն եր, վոր կոմյերիտականներին իմ մտերիմ բարեկամները դարձրեց: Յես սովորութուն դարձրի յարաքանչյուր նոր գործի համար առաջին հերթին կոմյերիտական բջջին դիմել: Խրճիթ-լաբորատորիայի

խնդրով էլ յես կոմյերիտականների մոտ գնացի: Հարկ յեղավ նրանց յերկար համոզել ու ապացուցել:

Կոմյերիտական բջջի քարտուղար Պաշենկոն հենց իմ առաջին խոսքերից հասկացավ, թե ինչ անգին արդունք կարող է ստացվել խրճիթ-լաբորատորիայից. այդ մասին նա անմիջապես հարց հարուցեց կոլտնտեսութեան կուսակցական կազմակերպութեան և վարչութեան առաջ:

Այդ բոլորը կատարվեց մեկ որում: Իսկ իմ գուշու յերկրորդ որն արդեն վարչութունը կոլտնտեսականների ընդհանուր ժողով գումարեց:

Ընդհանուր ժողովը բազմամարդ եր: Մարդային հավաքի մասին իմ հաշվետվութունը յեկել էյին լսելու գյուղթղթակիցները, հարվածային կոլտնտեսականները, կոմյերիտականները, անկուսակցական յերիտասարդութունը: Յեկան նախ ծեր ագրոպագները (Գրիգորի Վորոչայը, Վասիլիյ Տրոխիմենկոն, Դիմիտրիյ Պաշենկոն): Իմ զեկուցումը շատ ուշադիր լսեցին և բազմաթիվ հարցեր տվին: Հավաքում ինչ վոր խոսել եր ընկ. Պոստիշեվը, յես բոլորը պատմեցի ժողովականներին և վերջում առաջարկեցի մեր կոլտնտեսութունում խրճիթ-լաբորատորիա կազմակերպել:

ԵՆՏԻ ՆԱԵԱՊՍՐԱՍՏՈՒՄԸ

Ժողովի հետևյալ որը յես, կոլտնտեսութեան նախագահ Վասիլ Կոմարը և կուսհրահանգիչ Աֆանասի Նեչիտալյոն գնացինք խրճիթ-լաբորատորիայի համար հարմար շենք փնտոելու:

Մենք հարմար գտանք մի անընակ տուն, վորն առաջ պատկանում եր մի արտաքսված կուլակի: Դս

մի շատ ընդարձակ ու լավ, յերկու հարկից բազկացած ջենք եր. բակում կային ոժանդակ տնտեսական շենքեր. տնտեսողի ընդարձակ հողամասն ունեւր այգի և տղատ հողամաս՝ բանջարանոցի համար: Տունը գանձվում եր Կազամլիկ գետի ափին՝ մի բարձրադիր տեղում:

Բայց տունը խիստ անուշադրութեան երմատնւրված. անհրաժեշտ եր վերանորոգել այն և այնպէս հարմարեցնել խրճիթ-լաբորատորիայի համար, վոր հնարավոր լինեւր այնտեղ դանազան պարապմունքներ ունենալ, պատերից պլակատներ, աղյուսակներ ու դիագրամներ կախել և սենյակներում դանազան տետրներ ու պարագաներ տեղափորել:

Այս գործում ելին ձողութեան հասան խրճիթ-լաբորատորիայի առաջին ակտիվիստները՝ կոմյերիտականները:

Շենքը տրամադրելու հետեյալ որը, վաղ առավոտյան, խրճիթ-լաբորատորիայի բակը յեկան կոմյերիտուհիներ՝ Մարիա Կորնիյենկոն, Յելենա Կոմարը, Նաստյա Տրոխիմենկոն, Մարիա Շամրայը և ուրիշները: Նրանք վորոշեցին՝ թե ով ինչ պետք ե անի և անցան յեանդուն աշխատանքի:

Մարիա Կորնիյենկոն, Նաստյա Տրոխիմենկոն և Վասիլի Ոստապենկոն ընդամենը յերեք ժամվա ընթացքում քանդեցին խրճիթի մեջտեղում կանգնած մեծ, տնճոռնի վառարանը:

Տաքութեան համար այդ վառարանը բոլորովին անպետք եր: Մեծ վառարանը քանդելուց հետո մեր խրճիթը չցրտեց, վորովհետև նրա մեջ մի ուրիշ վառարան ել կար՝ շատ հարմար շինված, վորը մեծ տեղ ել

չեւր բռնում: Խրճիթ-լաբորատորիայի շենքը պետք ե տաք լինի. չե՛ վոր այստեղ ձմեռը ազդելու մտկաների պարապմունքներ են լինելու, սերմը հետադրոտութեան ե յենթարկվելու, ստուգվելու յեն աշխանացանի նըմուշները և այլն:

Վառարանը քանդելուց հետո աղջկերքը դուրս տարան խրճիթի աղբը և լավ մաքրեցին այն, հետո ծեփեցին և պատերն ու առաստաղն սպիտակացրին, իսկ պատուհաններն ու դռները ներկեցին բաց դուրսի ներկով:

Միևնույն ժամանակ բակում ել յետուն աշխատանք եր տարվում. կոմյերիտականներն սկսեցին կարգի բերել վաղուց ի վեր յերեսի վրա թողնված պողատու այգին. ծառերի տակը փորեցին, այդու մեջ ճանապարհներ բաց արին, ծառերի բները կրով սպիտակացրին, ծառերը մաքրեցին թրթուրներից և մյուս վնասատուներից: Մենք հենց այդտեղ ել վորոշեցինք մեր այգին դարձնել ցուցադրական՝ ամբողջ գյուղի համար:

Խրճիթ-լաբորատորիայի բակում յերեք սրահատուն կար. մենք այդ շենքերն ել վերանորոգեցինք, ծեփեցինք ու սպիտակացրինք, պատերի մեջ պատուհաններ բացինք, վոր լույս լինի: Շուտով մենք այդ սրահատներում տեղափորեցինք մեր փորձերի համար վերցրած թուշունները, ճաղարները, վոչխարը:

Խրճիթ-լաբորատորիայի ամբողջ հողամասը մենք լավ ցանկապատեցինք: Հատկապես ամուր ցանկապատեցինք հողամասի փողոցին կից մասը, վորպետքի անասուններ չմտնեն: Շինեցինք նոր, կամարածե զարպաս. դարպասի ճակատին փայտից պատրաստված գունավոր

25535-60

749

տառերով ցուցանակ փակցրինք հետևյալ մակագրու-
թյամբ.

«Պ. Պ. ՊՈՍՏԻՇԵՎԻ ԱՆՎԱՆ

ԽՐԾԻԹ-ԼԱՌՈՐԱՏՈՐԻԱ»

Խրճիթ-լաբորատորիայի բազմ մաքուր եր. բակից
ցած դեպի կազամլիկ գետը բացված եր լայն ճա-
նապարհ:

Ապրիլի 1-ին խրճիթն արդեն բոլորովին կարգի
յեր բերված: Յերեսի վրա թողնված կուլակի տունը
անճանաչելի յեր դարձել սենյակներն ընդարձակ և
լուսավոր, շրջապատը մաքուր: Այժմ կարելի յեր ար-
դեն անցնել խրճիթի սարքավորմանը: Աչքի ընկնող տե-
ղում մենք կախ տվինք ընկ. ընկ. Սաալինի, Վորոշիլովի,
Պոստիշելի նկարները: Պատերի վրա գյուղատնտեսա-
կան պլակատներ փակցրինք, վորոնք ցույց եյին տա-
լիս, թե ինչպես են աճում հացահատիկները, բանջարե-
ղենները և այլ զանազան կուլտուրաները, և ինչպիսի
ագրոտեխնիկա յե պահանջվում այդ կուլտուրաների
մշակության համար: Ունենք նաև վնասատուները,
գյուղատնտեսական կուլտուրաների հիվանդություն-
ների դեմ պայքարելու և գյուղատնտեսական մեքենա-
ները մասին պլակատներ:

Դպրոցի աշակերտները խրճիթ-լաբորատորիայի
համար գիադրամներ պատրաստեցին՝ թե մեր կուլ-
տնտեսությունը 1934 թվին զանազան կուլտուրաների
վորքան ցանք պետք է անի, վորքան բերք պետք է
վերցնի, և վորքան կատանա աշխորի համար՝ հացով և
փողով:

Սենյակներից մեկի պատին մենք դարակներ ամ-

քացրինք և նրանց վրա դասավորեցինք մեր գյուղա-
տնտեսական գրքերը: Մեզ մոտ ձմեռն ագրոտեխնիկա-
կան խմբակներն աշխատում եյին և դրադարանը խմ-
բակների անդամներին շատ եր ոգնում: Ճիշտ է, գրքեր
մենք առայժմ քիչ ունենք, բայց դե գրքեր ձեռք
բերելը դժվար չէ:

Խրճիթ-լաբորատորիայի կազմակերպման հենց
առաջին որերից մենք մտածում եյինք լաբորատորական
հասուն կ սարքավորում ձեռք բերելու մասին՝ սերմերն
անալիզի լենթարիկելու, ֆլուսատուներին հայտաբերե-
լու համար և այլն: Այդ սարքավորման մի մասը կուլ-
տնտեսությունն ունեք, իսկ մեծ մասն ստացանք Խար-
կովից և Կրեմենչուգից:

Այդպիսով ձեռք բերինք սեյմիկալոմ կեռոֆ իր
կշառքարերով, չառացնող պոհուրան, ջերմաչափեր, գա-
նազան փորձանոթներ և յերկարավիզ սովակներ, սերմային
տուփոցներ (семежные чупы) մանրողիտակ, խոս-
տացույց, ողերեկուքաբանակալ յեվ այլ գործիքներ:

Հետագայում մանրամասն կգրեմ, թե ինչի հա-
մար և ինչպես եյինք մենք ոգտադրածում այդ սար-
քավորումը, իսկ այժմ կպատմեմ, թե մեր խրճիթ-լա-
բորատորիան 1934 թվի գարնանն ինչով սկսեց իր
գործնական աշխատանքները:

ԽՐԾԻԹ-ԼԱՌՈՐԱՏՈՐԻԱՅԻ Ա.Ո.Ա.ՋԻՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

1934 թ. գարունը վաղ բացվեց: Յեղանակը տաք
եր ու չոր: Յուրաքանչյուր որը թանդ արժեր. գար-
նանացանն անհրաժեշտ եր վերջացնել ամենակարճ
ժամանակում:

Շատ կուլտնտեսություններ 1933-34 թվի ձմեռը

սերմացուն լավ չէյին պահել, այդ պատճառով կուսակցությունը և կառավարությունը պահանջ առաջադրեցին՝ ցանել միմիայն ստուգված, մուխտտերից մաքրված և լավ ծլունակություն ունեցող սերմեր:

Այսպիսով սերմացուի ծլունակությունն ստուգելը կոլտնտեսության ամենակարևոր գործերից մեկն էր: Այդ գործով առաջին հերթին վորոշեց զբաղվել խրճիթ-լաբորատորիան:

Մինչ կոմչերիտականները կարգի էյին բերում խրճիթ-լաբորատորիայի շենքը, հյուան Իվան Կոստենկոն խրճիթի պատվերով պատրաստեց 30 արկղ՝ սերմեր անեցնելու համար: Իրենց չափերով արկղները պետք է լինեն այն մեծության, ինչ վոր սենյակի ծաղիկների արկղների մեծությունն է: Կոստենկոն մեր պատվերը շատ արագ և ճշտությամբ կատարեց:

Արկղները պատրաստելուց անմիջապես հետո, յես, դաշտավար Մազուրը, բանջարաբուծ Պոպենկոն և այգեգործ Պոխտոնն անցանք սերմերն անեցնելու գործին: Արկղները հողով լցրինք և զանազան կուլտուրաներ ցանեցինք՝ նրանց ծլունակությունը վորոշելու համար:

Հողը մենք վերցնում էյինք կոլտնտեսական դաշտի այն հողամասերից, վորտեղ հետագայում ցանվելու էյին այդ կուլտուրաները: Արկղներում ցանեցինք ինչպես հացահատիկային, նույնպես և բանջարանոցային կուլտուրաներ: Այդ աշխատանքի ընթացքում մեզ շատ ունեց կոմյերիտմիության բջջի քարտուղար Իվան Պաշչենկոն:

Այստեղ պետք է ասեմ, վոր բոլորովին էլ պարտադիր չէ սերմն անպայման հող լցրած արկղներում

անեցնել, թեպետ և հողը վերցվում է հենց նույն հողամասերից, վորտեղ հետագայում ցանվելու յեն ծլունակության փորձի յենթակա կուլտուրանները, այնուամենայնիվ, դաշտի բնական սլայմաններն ամբողջությամբ ստեղծել հնարավոր չէ: Բացի այդ, հողի մեջ կարող են լինել զանազան սնկալին հիվանդությունների սաղմեր:

Դրա համար էլ ավելի լավ է ստուգել սերմի ծլունակությունը վոչ թե հողի մեջ, այլ ծծան թղթի, թաց շորի կտորի վրա կամ թե լվացված ու շիկացրած ավաղի մեջ: Մեր խրճիթ-լաբորատորիան այժմ սերմն անեցնում է ավսենների մեջ դրված մշտական թաց շորի կտորների վրա:

Փորձի յենթակա սերմն արկղներում ցանելուց հետո մենք սկսեցինք ամեն որ ուշադիր հետևել ներսն: Արձանագրելու հատուկ որագիր-մատյան կազմեցինք: Այդ մատյանում մենք ճշտորեն գրում էյինք թե յերբ և ցանված յուրաքանչյուր կուլտուրայի սերմը, քանի հատիկ և ցանածը և յերբ են յերևացել ծիւլերը: 10 կամ ավելի որ անցնելուց հետո (նայած թե ինչ կուլտուրա յեր ցանված) մենք հաշվում էյինք, թե քանի հատիկ է ծիւլ: Ընդունելով ցանված հատիկների քանակը 100, մենք վորոշում էյինք ծլունակության տոկոսը:

Ցանած յուրաքանչյուր արկղի վրա մենք գրել էյինք կուլտուրայի անունը և տեսակը: Որինակ՝ արկղներից մեկի վրա գրված է «Յերկարք դարի № 105—72», իսկ մատյանում գրված է, վոր մաքուր տեսակի այդ դարու սերմից 1934 թվի ապրիլի 2-ին ցանված է բնդամենը 110 հատիկ: Իսկ ցանելուց 10 որ հետո մենք այդ մակագրությունը լրացրինք այսպես:

Միեց ապրիլի 11-ին, ծլունակությունը 98 տոկոս ե-

Մյուս արկղներում մենք ցանել ենք վիլի, վարսակ, «միննեգոտա» տեսակի յեզիպտացորեն, կորեկ, արինջ, սիսեռ, արևածաղիկ, գազար, ձձերուկ, սեխ և ուրիշ կուլտուրաներ:

Յուրաքանչյուր արկղում դրված եր մեկական անոթ, վորոնց մեջ լցված եր այնքան սերմ, վորքան ցանված եր հողի մեջ: Որինակ՝ արկղներից մեկում ապրիլի 4-ին բողկի սերմ եր ցանվել նույն արկղում դրել էյինք մի անոթ բողկի 50 սերմով: Այդ նշանակում եր, վոր արկղում ել 50 սերմ եր ցանված:

Սերմով անոթները դնում էյինք նրա համար, վորպեսզի ծլած սերմերի քանակն անոթում յեղածի հետ համեմատելով գտնելինք տվյալ կուլտուրայի ծլունակության տոկոսը:

Ապրիլի 6-ին խրճիթ-լաբորատորիա յեկավ ոգակավար Իվան Տրոխիմենկոն՝ յուր ողակի կոլտնտեսականներ Իվան Շամրալի և Գրիգորի Վոլոչայի հետ: Նրանք յեկել էյին Իմանալու բողկի ծլունակության մասին: Նրանց հետ միասին յես հաշվեցի քանի հատիկ կար անոթում և քանիսն եր ծլել արկղի մեջ: Դուրս յեկավ վոր բողկը ծլել ե 100 տոկոսով:

Այս ձևով խրճիթ-լաբորատորիան վորոշեց գարու, վարսակի, գարնան ցորենի և այլ կուլտուրաների ծլունակության տոկոսը: Կուլտուրաների մեծ մասի ծլունակությունը լավ եր՝ սահմանված նորմայից վոչ ցածր: Իսկ լեթե սլարզվում եր, վոր փորձի յենթակա սերմի ծլունակության տոկոսը նորմայից ցածր ե, խրճիթ-լաբորատորիան սահմանում եր՝ թե ինչ չափով սլետք ե

ցանքի նորման բարձրացնել: Այդ նոր նորմաներն անմիջապես հայտնվում էյին կոլտնտեսության վարչությանը, իսկ նա իր հերթին հայտնում եր զրիզադներին:

Համառոտ կպատմեմ թե մենք ինչպես էյինք փոխում ցանքի նորմաները, յեթե սերմի ծլունակությունն ու մաքրությունը նորմայից ցածր եր ստացվում:

Իմանալով սերմի մաքրությունը և ծլունակությունը, մենք հաշվում էյին նրա տնտեսական պիտանիությունը: Դրա համար մաքրության չափն արտահայտող թիվը բազմապատկում էյինք ծլունակության տոկոսն արտահայտող թվով և ստացած արտադրյալը բաժանում 100-ի:

Ընդհանրապես ցանքի նորմաները սահմանվում են այնպիսի սերմերով, վորոնք ունեն տնտեսական պիտանիության 95 տոկոս: Յեթե կոլտնտեսության մեջ յեղած սերմի տնտեսական պիտանիությունը ցածր ե, ուրեմն ցանքի նորման սլետք ե բարձրացնել: Այսպես՝ յեթե 95 տոկոս տնտեսական պիտանիության դեպքում գարնանացան ցորենի համար սահմանված ե մի հեկտարին 110 կգ ցանքի նորմա, իսկ կոլտնտեսության ցորենն ունի միայն 83 տոկոս տնտեսական պիտանիություն, այդ դեպքում ցորենի ցանքի նորման հաշվում են այսպես. 110-ը բազմապատկում են 95-ով և արտադրյալը բաժանում 83-ի: Ստացվում ե 114 կգ:

Մեկ շատ մտահոգություն պատճառեց «միննեգոտա» յեզիպտացորենի սերմը: Կրեմենչուգի փորձական կայանը շատ ցած վնահատական եր տվի նրան՝ ծլման 25 տոկոս: Մենք շատ ուշադիր ստուգեցինք այդ սերմը

և գտանք, վոր Կրեմենչուգի կայանը սխալվել է Իրա-
կանում յեզիպտացորենն ունեք 58 տոկոս ծլունակու-
թյուն: Խրճիթ-լաբորատորիան հաշվեց թե այդպիսի
ծլունակության դեպքում վորքան պետք է ցանել մի
հեկտարին և մեր բրիգադներն ընդունեցին այդ
նորման:

Խրճիթ-լաբորատորիան նաև այսպիսի խնդիր էր
դրել՝ յուրաքանչյուր կուլտուրայի համար սահմանել
լավագույն ժամկետ, վորպեսզի ցանվի այնպիսի ջեր-
մաստիճանի ժամանակ, վորն անհրաժեշտ է լավագույն
ցանքի համար: Ագրոհանոններից մենք խմացանք, թե
ողի վոր ջերմաստիճանն է լավագույնը այս կամ այն
կուլտուրայի ցանքի համար (գլխավորապես ուշ հաս-
նող՝ ջերմություն սիրող կուլտուրաների նկատմամբ) և
սկսեցինք ջերմաստիճանի դիտողություններ կատարել:

Այսպես՝ ապրիլի 10-ին ջերմությունը 12 ստտի-
ճան էր: Խրճիթ-լաբորատորիան բոլոր բրիգադներին
հայտնեց, վոր ջերմության տվյալ պայմաններում կա-
րելի չե սկսել կարտոֆիլի և յեզիպտացորենի ցանքը:
Յեվ բրիգադներն անմիջապես գործի անցան:

Շնորհիվ ջերմաստիճանի դիտողությունների, մեր
կուլանտեսությունը կարտոֆիլի և յեզիպտացորենի ցան-
քը Կրեմենչուգի շրջանի մյուս կուլանտեսություններից
ավելի վաղ կատարեց: Մեզ մոտ այդ կուլտուրաներն
արդեն ցանել էինք մինչդեռ մյուս կուլանտեսություն-
ները ցանելու համար Կրեմենչուգից կարգադրու-
թյան ելին սպասում: Իսկ շրջողբաժինը կար-
գադրությունն ուշացնում էր... Այդպես էլ կուլանտե-
սություններից շատերը կարտոֆիլի ու յեզիպտացորենի
ցանքի լավ ժամանակն անցկացրին:

Այնուհետև անցյալ դարնանը մեզ մոտ մեծ վեճ յե-
զավկաբեկի մասին: Յեղանակին նայելով՝ արդեն ցանելու
ժամանակն էր. կորեկի ցանքի համար ողի ջերմաստի-
ճանը միանգամայն բավարար էր: Բայց և այնպես շատ
կուլանտեսականներ գտնում էին, վոր պետք է դեռ
սպասել: Ասում էին, թե հողը դեռ չոր է (իսկապես
1934 թ. գարնանը մեզ մոտ շատ չորային էր), պետք
է սպասել անձրևների, վորից հետո կսկսեն կորեկի
ցանքը:

Այդ ժամանակ մենք՝ խրճիթ-լաբորատորիայի
ակտիվիստներս վորոշեցինք այդ վեճի լուծումը մեզ
վրա վերցնել: Հավաքեցինք ծեր կուլանտեսականներին
և նրանց հետ գնացինք այն հողամասը, վորտեղ պետք
է կորեկ ցանվեր:

Մերունինները հողը քանդեցին, վոր տեսնեն թե
իսկապես չորացել է. պարզվեց վոր հողը դեռ խոնավ է.
այստեղ արդեն թերահավատներն էլ ստիպված էին
համաձայնել, վոր կորեկը կարելի չե և պետք է ցանել:
Յեվ կուլանտեսությունը ցանքն սկսեց:

Յեվ լավ էր, վոր այդպես յեղավ, յեթե վոչ, ինչ
կլիներ, յեթե մենք նատեյինք ու անձրևների սպասե-
լինք: Շատ կսպասեյինք: Անցյալ տարի մեզ մոտ
չորային էր. վոչ ապրիլին, վոչ մայիսին փոքրիշատե
կարգին անձրևներ չեկան: Կորեկի ցանքը պետք է
դուր տեղը յետ ընկներ:

ԻՆՉՊԵՍ ՎԵՐՅՐԻՆՔ ՀՈՂԻ ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ

Վորովհետև մեր կուլանտեսությունն ամենից առաջ
էր խրճիթ-լաբորատորիա կազմակերպել, մեր պարտքը
համարեցինք մեր աշխատանքի առաջին օրերի հաշ-
վետվությունն ուղարկել ընկ. Պոստիշեկին:

Այդպես ել արինք: Ապրիլի 11-ին յես հաշվե-
աժությունն ուղարկեցի, վորը հետագայում շատ թեր-
թերում տպագրվեց: Իրանից քիչ հետո, յես և խրճիթ-
լաբորատորիայի իմ ոգնականները՝ հարվածային կոմ-
յերիտականները՝ Պավել Պետրովիչից այսպիսի պա-
տասխան ստացանք:

«Վոզդուռում եմ ձեր նախաձեռնութունը: Գոյնտեսային
անասութան մեջ խրճիթ-լաբորատորիան կազմակերպելու
ինդիքը խոշոր և կարեւոր գործ է: Յեթե գործը հասցնեք մինչե
վերջ, իսկ յես զրանում չեմ կասկածում, այն բքեն կարգարացնի
հարյուրապատիկ անդամ: Առաջին անհաղթութուններից զուք չվա-
րանեք, համառ ու հաստատ կամքով առաջ տարեք խրճիթ-լաբորա-
տորիայի կազմակերպման գործը և գուք կհաղթեք: Ազգայնական-
բայի ոջախ խրճիթը կգրավի իր տեղը»:

Ընկ. Գոստիշեվի նամակից անմիջապես հետո
ստացվեց Ուկրաինայի Հողժողկոմի վորոշումը: Հող-
ժողկոմը հավանութուն եր տալիս խրճիթ-լաբորատոր-
իա կազմակերպելու գործին և Ուկրաինայի բոլոր
կոլտնտեսություններին առաջարկել եր հետևել մեր-
որինակին: Բացի զրանից, Հողժողկոմը խրճիթ-լաբոր-
ատորիայի սարքավորման համար մեզ 1000 ռուբլի
չեք հատկացրել և Խարկովից գյուղատնտես Գոմոնին
ուղարկեց մեզ մոտ՝ կոնսուլտացիայի համար: Ընկ.
Գոմոնը խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվի հետ միասին
մշակեց խրճիթի սարքավորման և գործունեյության
ծրագրերը. բացի այդ, նա մեծ ոգնութուն ցույց տվեց
խրճիթի գործնական աշխատանքները կարգավորելու
գործում:

Ընկ. Գոմոնի առաջարկությամբ մենք վորոշեցինք
հավաքել մեր դաշտերի հողերի նմուշները, կամ, ինչպես

ասում են զխանականները՝ հողային մոնոլիսները: Այդ-
պիսի նմուշներ պետք է ունենա յուրաքանչյուր լաբ-
ճիթ-լաբորատորիա: Մոնոլիտները վերցվում են այն
հողամասերից, վորոնք ներկայացնում են կոլտնտեսու-
թյան ամենից ավելի տարածված հողատեսակները՝
սևահող, աղուտներ, կավավաղային, կավային, ավազա-
կավային և այլն:

Իսկ ավելի լավ է վերցնել հողային մոնոլիտներ
յուրաքանչյուր դաշտավարական բրիգադին ամրացված
հողամասերից: Այդ դեպքում խրճիթ-լաբորատորիա-
յում կստացվի կոլտնտեսային հողերի նմուշների լրիվ
ժողովածու: Այդ ժողովածուի համաձայն կոլտնտեսու-
թյունը հնարավորութուն կունենա յուրաքանչյուր
բրիգադի ագրոկանոնների մեջ փոփոխութուններ
մտցնել, նկատի առնելով բրիգադի հողամասերում յե-
զած հողերի առանձնահատկությունները:

Հողային մոնոլիտներ վերցնելու համար մենք
դաշտ գուրս յեկանք չորս հոգով՝ յես, կոլտնտեսային
դաշտավար Մաքսիմ Մազուբը, բրիգադիր Իրվարիյ
Պոխտոնը և գյուղատնտես Գոմոնը:

Սկզբում անցանք ազուտ հողով ծածկված հողա-
մասով և վորոշեցինք ամենից առաջ այդ հողի նմուշը
վերցնել:

Իաշտավար Մազուբը վետին դրեց հողային նմուշի
համար նախորոք պատրաստված արկղը: Իսկ յերկաթ
ու նեղ արկղ եր, Բրիգադիր Պոխտոնը բահով գետնի
յերեսին ուղղանկյուն դժեց և սկսեց փոս փորել: Նա
փոսը փորեց ճիշտ նույն խորությամբ, վորքան արկղի
խորությունն եր: Հետո Պոխտոնը հարթեց հողի այն
կողմը, վոր կողմից վորոշված եր վերցնել նմուշը: Այնու-

հետև նա այդ կողմից արկղը չափեց և բահով սկսեց հողի մի շերտը կտրել, վոր չուր չափով համապատասխաներ արկղի չափին: Այսպիսով փոսի յերկու կողմից և տակից կամաց-կամաց կտրվում էր հողաշերտը, իսկ Պոխիտոնը հետզհետև առաջ էր մղում արկղը:

Հողային նմուշը չկտրելու համար Պոխիտոնը շատ զգուշ էր առաջ հրում արկղը:

Յերբ հողաշերտը լցրեց արկղը, Պոխիտոնը կտրեց շերտը մինչև տակը և արկղը փոսից դուրս հանեց: Արկղի մեջ արդեն աղուտ հողի նմուշն էր: Նմուշի վերեկից յերևում էր ճմի շերտ, իսկ հետո դեպի ցած հաջորդակա-նությունը հետևյալն էր. սև ֆոնի վրա յերևում էյին գորշ շերտեր, ավելի ցած հողաշերտը դարչնագույն էր դառնում, իսկ մոնոլիտի ամենացածի մասերի վրա յերևում էյին սև խլուրդաքաների հետքեր:

Այնուհետև Մազուրը ծածկեց փոսի բերանը, իսկ յես արկղի յերեսն ապակի քաշեցր: Այսպիսով, մենք վերցրինք հողի առաջին նմուշը և դրանով հիմք դրինք կոլանտեսային հողերի ուսումնասիրությանը:

Վերը նկարագրած ձևով մենք հողի յերկու նմուշ ևս վերցրինք՝ սևահողի և ավազուտի նմուշները: Սևահողը, ավազուտը և աղուտը մեր կոլանտեսության դաշտերում ամենատարածված հողերի տեսակներն են:

ՓՈՐՁՆԱԿՈՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԿՈՒՆՏԵՍՄԵՆ ԴԱՆՏԵՐՈՒՄ

Վրա հասան աշխատանքի յեռուս օրերը: Կոլալն-տեսությունում գարնանացանի մասսայական ցանքն սկսվեց: Բայց մեր խրճիթ-լաբորատորիայունն էլ աշ-

խատանքերը կանգ չառան, ընդհակառակը, ավելի աշխուժացան: Մենք անցանք փորձնական աշխատանքներ:

Մեր ամբողջ ախտիվը հավաքվել էր փորձերի սլանք քննության առնելու համար: Յեկան՝ դաշտավար Մազուրը, բրիգադիրներ՝ Դեմիտրիյ Պոխիտոնը, Կորնիենկոն և Վովկը, այգեգործ Պյոտր Պոխիտոնը, բանջարաբուծ Պոպենկոն և ուրիշ շատերը:

Մազուրն առաջարկու թյուն մտցրեց.

— Յերկրորդ դաշտավարական բրիգադի հողամասում ընկ. Կորնիենկոն ցանել է յարովիդացիայի յենթարկված սովորական կարտոֆիլ: Նույն տեղում կարտոֆիլի ցանքեր կան՝ գոմադրով և սիլվինիտով պարարտացված. կա նաև կարտոֆիլի ցանք չպարարտացված հողում: Յես առաջարկում եմ այդ հողամասերում փորձեր կատարել:

Բրիգադիր Կորնիենկոն սկսեց հակաճառել.

— Ի՞նչ կարիք կա այստեղ փորձեր կատարելու, քանի վոր կարտոֆիլը ցանված է տարբեր հողերում, պարզ է, վոր տարբեր էլ բերք կստացվի . . .

Բայց ընկ. Մազուրը նրան ճիշտ պատասխանեց.

— Վոր տարբեր բերք կստացվի, դա հայտնի յե, բայց այ թե յարովիդացիայի յենթարկված կարտոֆիլը վորքան ավելի բերքատու կլինի սովորականից, կամ թե գոմադրը կամ սիլվինիտը վորքան կրարձրացնեն բերքը, մենք այդ չգիտենք այժմ: Իսկ այդ մեղ անհրաժեշտ է ճիշտն իմանալ: Իսկ ճիշտը կարող ենք իմանալ միայն փորձեր կատարելու միջոցով:

Մազուրի առաջարկության հետ բոլորը համաձայնեցին. Յեվ հենց տեղիուտեղն էլ նշեցինք, թե կարտոֆիլի վոր հողաբաժինների վրա յենք կատարելու մեք գիտազոլությունները:

Այդ հողաբաժինները քիչ չենին. գարնանից դո-
ժազրով պարարտացված, չարովիզացիայի յենթարկված
հարտոֆլի հողաբաժին, նույն ժամանակ զոմաղբով պա-
քարտացված սովորական կարտոֆլի հողաբաժին, վոչքն-
չով չպարարտացված կարտոֆլի հողաբաժին և այլն:

Մենք ճշտորեն գրանցեցինք բոլոր այդ փորձերը և
վորոշեցինք յուրաքանչյուր փորձ ստուգել 100 քառա-
կուսի մետրանոց հողաբաժիններում: Այդ հողաբաժին-
ները պետք է մշակեյինք միաժամանակ և բերքը յուրա-
քանչյուր հողաբաժնից առանձին հավաքեյինք:

Յես հանդես յեկա գորնաեցում ցորենի վրա փոր-
ձեր կատարելու առաջարկությամբ: Մեր կողմնատեսու-
թյունում ցանվող «լյուտեսցենս» 062 և «մելյանոպուս»
069 ցորենի տեսակների մասին ցանազան կարծիքներ կա-
յին: Որինակ, յես գտնում եյի, վոր «լյուտեսցենս» 062-ը
մեզ մոտ ավելի լավ է աճում, քան «մելյանոպուս»
069-ը:

Սրձիթ-լաբորատորիայում խորհրդակցության մի-
ջոցին Պոխիտոն Դիմիտրի նույնպես հոգուտ «լյու-
տեսցենս» 062-ի արտահայտվեց:

— 069 տեսակի ցորենը քիչ բերք է տալիս: 062
տեսակի ցորենի մի հեկտարից մենք 13 ցենտներից
ավելի յենք վերցրել, մինչդեռ 069-ի հեկտարը լավա-
դույն տարեներն ել միայն 8 ցենտներ է տվել:

Բայց Կորնիենկոն նրա հետ չհամաձայնեց և
ասաց.

— Այդ դեռ չի նշանակում, թե 069 տեսակի ցորեն
չպետք է ցանել. նա յերաշտին դիմանում է:

Սորհրդակցության ընթացքում ելի շատ թեր ու
դեմ կարծիքներ յեղան յերկու տեսակ ցորենների վե-

քաբերյալ: Վերջապես մենք վորոշեցինք ցորենի յերկու
տեսակի վրա ել դիտողություններ կատարել, առան-
ձին հողաբաժինների վրա: Վորոշեցինք դիտողություն-
ները շարունակել մինչև բերքը հավաքել—վերջացնելը:

Մենք մի վորոշում ևս կայացրինք — փորձերի մի-
ջոցով պարզել, թե մեզ մոտ մշակվող յերկու տեսակ
սիսեուից վորն է լավ—«բիսամրիլ», թե «ամերիկայի
հրաշքը»: Մեզ ավելի շատ «բիսամրիլն» եր դուր գալիս.
նա ավելի շատ բերք է տալիս, շուտ հասնում է և լավ
դիմանում է շատ վտանգավոր ցլասատու դերնովկայի
հարձակմանը: Բայց միաժամանակ, մենք դեռևս չենք
կարողանում վերջնականապես ասել, թե «բիսամրիլն»
«ամերիկայի հրաշքից» լավ է. վորպեսզի վերջնական
կարծիք կազմեյինք, վորոշեցինք յերկու տեսակի սի-
սեուն ել փորձել:

Ընդունված վորոշումները մենք շատ շուտով
սկսեցինք կիրառել կյանքում:

Կառնաեցում ցորենի փորձերը մենք կատարում
եյինք յեբրորդ բրիգադի (Կորնիենկոյի) հողամասում:

Մի հողամաս՝ 075 հեկտար տարածությամբ՝ մենք
դբաղեցրինք 069 տեսակի ցորենով, նույնպիսի մեծու-
թյամբ մի այլ հողաբաժանում ցանեցինք 062 տեսակի
ցորեն: Յերկու հողաբաժնում ել ցանքը կատարեցինք
միևնույն որը. բերքը նույնպես յերկու հողաբաժնից ել
միևնույն որն ել հավաքեցինք: Յուրաքանչյուր հողա-
բաժնի բերքն առանձին եր հավաքվում և առանձին ել
հաշվվում:

Կարտոֆլի վրա փորձերը նույնպես հաջողվեց կա-
տարել (ճիշտ է՝ վոչ այն չափով, ինչպես նախատեսել
եյինք): Այդ դործը կատարեցինք մասսայական ցանքի

ժամանակ, միևնույն յերրորդ բրիգադի հողամասում: Յերկու փորձնական հողաբաժին առանձնացրինք, վորանցից մեկում, ինչպես և մնացած ամբողջ դաշտում, սավորական կարտոֆիլ ցանեցինք, իսկ մյուսում՝ ալիագեմիկ Լիսենկոյի մեթոդով՝ յարովիզացիայի յենթարկված կարտոֆիլ:

Յես և մեր խրճիթ-լաբորատորիայի մյուս ալտիվիստները խոշոր նշանակութուն ենք տալիս կարտոֆիլի յարովիզացիային. մեր կողմերն ավազուտ հողեր շատ կան, հողը շատ շուտ աաքանում և և գարնանը հաճախ լինում են տաք ու չոր յեղանակներ: Յանված կարտոֆիլն անմիջապես ընկնում և չափազանց բարձր ջերմաստիճանի անբարեհաջող պայմանների մեջ: Երա հետագա զարգացումը դժվարանում և:

Ահա թե ինչու կարտոֆիլի յարովիզացիայի կողմնակիցները խորհուրդ են տալիս վորոշ ժամանակ կարտոֆիլի պլանները ցուրտ տեղ պահել: Իրանից հետո կարտոֆիլն սկսում և արագ աճել:

Առաջ մեր կոլտնտեսականներից շատերը կարտոֆիլի յարովիզացիային մեծ կասկածով եյին վերաբերվում: Բայց խրճիթ-լաբորատորիայի անցյալ տարվա փորձերը նրանց համոզեցին յարովիզացիայի ոգտավետ լինելը: Յարովիզացիայի յենթարկված կարտոֆիլն աճեց սովորական կարտոֆիլից արագ և նրանից շուտ և ծաղկեց, ջնայած վոր նրանք միաժամանակ եյին ցանվել: Համարյա թե հուլիսի 10-ից սկսած՝ յարովիզացիայի յենթարկված կարտոֆիլի բերքը կոլտնտեսականների հասարակական դաշտային սննդի գործում ոգտագործվում և: Հենց միայն այդ հանգամանքը բավական քերելու կարտոֆիլի յարովիզացիայի մասին յեզած բուրբ կասկածները:

Մենք կարտոֆիլի հողամասը պարտադրեցինք վորաներ և կատարեցինք: Փորձնական հողաբաժինները մենք գոմաղբով և սիլվինիտով պարարտացրինք:

Գոմաղբով պարարտացված հողի կարտոֆիլը լավ դուրս յեկավ, ծլեց ավելի շուտ, քան չպարարտացված հողի կարտոֆիլն և ավելի շուտ ևլ հասավ:

Իսկ սիլվինիտը կարտոֆիլի վրա վոչ մի աղբեցութուն չունեցավ: Իրա մեղավորը մենք ինքներս եյինք խրճիթ-լաբորատորիայի աշխատակիցներս. սիլվինիտը մենք հողը մացրինք մեծ ուշացումով, շատ դեպքերում նույնիսկ կարտոֆիլը ցանելու ժամանակ. հողին այսպես ուշ խառնված սիլվինիտը չլուծվեց հողի մեջ, իսկ չլուծված պարարտանյութը բույսի արմատները չեն կարող յուրացնել:

ՅԱՆՔԵՐԻ ՀԵՏՈՉՈՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Իաշտային հողամասերում խրճիթ-լաբորատորիան ցանքերը հետազոտելու զանազան աշխատանքներ կազմակերպեց:

Յարովիզացիայի յենթարկված և հացահատիկային դերվաղ կուլտուրաները հետազոտում եյինք յես ու դաշտավար Մաքսիմ Մազուրը, կոլտնտեսութունն ուներ 11 հեկտար յարովիզացիայի յենթարկված և 14 հեկտար գերվաղ կուլտուրաների ցանք: Մեր հետազոտութունները հատուկ տետրակում գրի եյինք առնում. որինակ՝ նշանակում եյինք յարովիզացիայի յենթարկված և գերվաղ կուլտուրաների ցանքի ժամանակը, սերմը ցանելու և հողում թաղելու ձևերը, թաղելու խորութունը, ծիլերն յերևալու ժամանակը, յերբ և սկսում թփակալումը, յերբ են ծիլերը ցողունակալում, հասկակալում, ծաղկում և այլն:

Մյուս ցանքերը հետազոտելու գործին մենք ներգրավեցինք բրիգադերներ և ծեր կոլտնտեսականներ Անտոն Մամենկոյին, Վասիլի Տրոխիմենկոյին, Դիմիտրիյ Պոխիտոնին և ուրիշներին: Յես նրանց տեղերը բաժանեցի, ուր նրանք նշանակում էյին իրենց դիտողութունները: Տեղերը կազմված էյին մոտավորապես նույն ձևով, ինչպես լարովիդոսցիայի յենթարկված և գերվաղ կուլտուրաների տեղերն էյին:

Նման հետազոտութուն կազմակերպելով խրճիթ-լաբորատորիան նպատակ էր դրել պարզել՝ թե ինչպես են աճում տարբեր կուլտուրաների զանազան տեսակները տարբեր պայմաններում՝ սեահողում և այլ տեսակի հողերում, գերվաղ և սովորական վաղ ցանքի դեպքում, պարարտացնելու և չպարարտացնելու դեպքերում և այլն:

Մեծ քանակությամբ այդպիսի դիտողութուններ հավաքեցինք: Յերբ մենք այդ բոլորը կարգի բերենք, կոլտնտեսութունը հնարավորութուն կունենա՝ համաձայն հողի վորակի՝ զանազան ուղղումներ մտցնել ագրոտեխնիկայի մեջ: Խոնավ հողի ցանքի ժամկետը կարելի լե վորոշ չափով հետաձգել, սակայն շուտ չորացող հողերում պետք է ցանել մինչև կոլտնտեսության ընդհանուր ցանքն սկսելը:

Յերբ մենք կուսումնասիրենք խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստների 1934 թ. գարնանը և ամառը կատարած գրանցումները, կարելի կլինի մի խոշոր գործ ևս կատարել: Կարելի կլինի այդ դիտողութունների համաձայն աղյուսակներ ու դիագրամներ կազմել և կախել խրճիթ-լաբորատորիայում: Այդ ժամանակ մենք կարող ենք պարզորոշ կերպով տեսնել մեր դաշ-

տերը՝ վորտեղ և ինչպիսի հողեր կան, ինչ բերք է տալիս յուրաքանչյուրը: Դա մեր կոլտնտեսության դաշտերի խսկական պատկերը կլինի:

Իհարկե, խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներս մենակ չենք կարող գլուխ հանել աղյուսակներ ու դիագրամներ կազմելու աշխատանքից: Մեզ պետք է ոգնեն մասնագետները և մասնավորապես Կրեմենչուգի Համ. Կ(բ)Կ շրջկոմի նախաձեռնությամբ վերջերս կազմակերպված՝ կոլտնտեսային խրճիթ-լաբորատորիաներին ոժանդակող ագրոտեխնիկական կոմիտեն:

Վորպեսզի ավելի լավ տեսանելի դարձնենք մեր կոլտնտեսության դաշտերի դեմքը, վորոշել ենք 1935 թ. ցանքերի վերաբերյալ մի շարք նոր հետազոտութուններ կատարել:

ՓՈՐՁԵՐ ՆՈՒ ԿՈՒՆՏՐԱԻՐԱՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ

Խրճիթ-լաբորատորիային կից գտնվում է նրա տնամերձ հողամասը: Նոր կուլսուբուկերի փորձերը մենք կատարում ենք այդ հողամասում:

Մենք աննպատակահարմար գտանք այդ փորձերը կոլտնտեսային դաշտում կատարել: Մի կողմից՝ ամեն մի նոր կուլտուրայի սերմից մենք շատ քիչ ունեյինք և լերկորոգ՝ չեթե ունենայինք էլ, միևնույն է, չի կարելի նոր կուլտուրաները միանգամից ցանել դաշտային պայմաններում, քանի վոր այդ կուլտուրաներից շատերը մեզ միանգամայն անծանոթ էյին և մենք առաջին անգամն էյինք փորձում: Միթե կարելի լեր գուշակել, թե նրանք բոլորը մեր պայմաններում լավ կաճեն: Նոր կուլտուրաներից մի քանիսը կարող էլին մեր պայմաններին բոլորովին չհամապատասխանել:

Յեվ ընդհանրապես մեր փորձնական աշխատանքներում մենք ղեկավարվում եյինք հետևյալ կանոնության փորձերը, վառնի կայված են վոռոս ռիսի հետ ինձ կարող են անհաստատել վերջումայ, կատարել խրհիթ-լաբարատորիային կից հողամասում՝ մոտ 1,25 հեկտարատորիայան վրա յեվ վոյ թե կոլեկտիվում ընդհանուր դատում:

Այդ հողը 1934 թվի զարնանը մենք բաժանեցինք 50 մասի: Այդ հողաբաժիններում մենք ցանեցինք ազկանի, քնջիթ, գետնանուշ (арахис), մեքսիկական և մորու (земляничные) տոմատ ու կրեմենչուզի կոլանտեսուլյունների համար այլ նոր կուլտուրաներ: Այդ հողաբաժիններում մեր կոմյերիտականները մեծ յեռանդով եյին աշխատում: Նոր կուլտուրաներ անցնելու փորձերի հոգսը համարյա ամբողջովին զբաղված էր կոմյերիտական վրա, խրհիթ-լաբորատորիան այդպիսի համաձայնության եր յեկել կոմյերիտականության բջջի հետ:

Մեր կոմյերիտականներն ու կոմյերիտուհիները նոր կուլտուրաների հողաբաժիններում աշխատում եյին աշխատանքի ժամերից ղուրս: Պատահում եր շատ անգամ, վոր առավորը վեր եյինք կենում շատ վաղ, մինչ արեածագը և շտապում խրհիթ-լաբորատորիայի փորձնական հողամասը: Այստեղ նրանք սկսում եյինք աղել մոլախոտը, ուրազներով փափկացնել հողը, կամ թե ջրել փորձադաշտը:

Փորձադաշտի այդ բոլոր աշխատանքների ղեկավարը յես եյի: Մի շարք նոր կուլտուրաներ յես արդեն փորձել եյի մինչև խրհիթ-լաբորատորիայի կազմակերպումը, այնպես վոր վորոշ փորձ արդեն ունեյի: Կոմ-

չերիտականներն իմ խորհուրդները լսում եյին մեծ ուշադրությամբ: Նրանք աշխատում եյին մեծ վորելությունությամբ: Ահա լավագույն կոմյերիտական փորձադաշտերի անունները:

Առաջին դաշտավարական բրիգադի ողակավար կոմյերիտ Մարուսիան. կոմյերիտականության բջիջը վատանել եր նրան փորձադաշտի հողաբաժիններից մեկը, վորտեղ ցանված եր նոր թելատու կուլտուրա: Նա ճըշապահորեն աշխատում եր իր հողաբաժնում, բայց և իր ողակի աշխատանքներից ել բոլորովին յես չեր մում: Մարուսիան 25 գրամ կանատիկ (канатик) էր ցանել, բայց յերեք կգ սերմ ստացավ. կանատիկի թելի վորակը գետ չենք վորոշել (իսկ նա մշակվում է առաջին հերթին վորպես թելատու բույս):

Յերկրորդ դաշտավարական բրիգադի ողակավար Մուխա կլավդիան. նրա խնամքին եր հանձնված արդկանեփի փորձադաշտը (յուզատու բույս է): Յանված 25 հատիկից 2 կգ սերմ ստացվեց, չհաշված այն սերմերը, վոր փորձադաշտի այցելուները վերցնում եյին փորձի համար:

Կոմյերիտուհի Պոյասոկ Մարուսիան մշակում եր մի շատ հետաքրքիր նոր կուլտուրա, վորը կոչվում է արախիս կամ գետնանուշ: Նրա ծաղիկները թաղվում են հողի մեջ և պտուղը միայն հողի մեջ կարող է հասնել: Շնորհիվ Մարուսիայի հողատար վերաբերմունքի, արախիսը մեկ մոտ շատ լավ բերք տվեց: Անդամներ վեց թուփ ունեյինք, վորոնցից հավաքվեց մի կգ գետնանուշ:

Առաջին դաշտավարական բրիգադի կոլանտեսական կոմյերիտական Սորիա Ալեքսանդրը փորձնական հողա-

բաժնուժ ցանեղ եր զանազան տեսակի անթառամ ծա-
ղիկներ (կանգուն, պոչավոր և այլ տեսակներ). յեթե
ցանքը հեկտարի վերածենք, մի հեկտարից ստացվեց
1500 փութ կանաչ մասսա, վորից շատ լավ սիլոս
կստացվի:

Յուրաքանչյուր նոր կուլտուրա մենք զբանցում
եյինք նրա վրա խնամք տանող կոմյերիտականի հաշ-
վին: Մարուսիա Տկաչեվան խնամում եր զեռնատան-
ձի ցանքը: Կուշներենկո Սերգեյը՝ կերի նոր բույս
տեֆֆի ցանքը և այլն:

Խրճիթ-լաբորատորիայի փորձնական դաշտում
կարտոֆիլ ծիլերի և սերմից ստացված կարտոֆիլ տընկ-
ման փորձեր ևս կատարվեցին: Դրանք շատ հետա-
քքիւր փորձեր են: Յեթե անկաշիվը կամ սերմից ստաց-
ված կարտոֆիլ ցանքը նույնքան բերք տա, վորքան
սովորականը, դարձյալ անկման այդ նոր ձևերից շատ
մեծ ոգուտ կստացվի: Յերկու դեպքումն ևլ անկման
մատերիալ անհամեմատ քիչ և պահանջվում, քան ամ-
բողջական պլաթրներ կամ նրանց մասերը տնկելու
դեպքում:

Կարտոֆիլ այդ փորձերի կատարման գործը խրճիթ-
լաբորատորիան հանձնարարել եր Արինա Միխայլովնա:
Կուռնուսենկոյին: Նա արդեն հասակն առած կին և,
բայց աշխատանքի մեջ յերիտասարդներից վոչնչով
պակաս չե: Նա ինքը պատրաստեց յարովիզացիայի
համար կարտոֆիլը և ցանեց փորձնական նպատակով:
Նրան հատկապես հաջողվեց կարտոֆիլ անկաշիլ ցանքը:
Նա ծլեցրեց կարտոֆիլ պլաթրները և հետո նրանցից
առանձնացրեց ծիլերը: Այդ անկաշիլերը տնկվեցին մի
փոքրիկ հողամասում: Յեթե այդ հողաբաժինը հեկտարի

վերածելու լինենք, դուրս կգա, վոր տնկաշիլ միջոցով
կարտոֆիլ ցանքը մի հեկտարին տալիս և 350 ցենտ-
ներ կարտոֆիլ:

ՊԱՅԳԱՐ ԳՅՈՒՂԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՎՆԱՍԱՏՈՒՆԵՐԻ ԴԵՄ

Դեռևս ապրիլ ամսին, ցանքի ժամանակ, իմ ոգ-
նական կոմյերիտականները հավաքում եյին մեր կող-
մերում յեղած ֆլասատուների կուլեկցիաներ, Հավա-
քել եյին զանազան բլեդներ, թիթեռների թրթուր-
ների և միջատների ձվերի կուլեկցիաներ: Յերբ ցանքը
վերջացավ և ֆլասատուները կարող եյին արդեն յերևալ
խրճիթ-լաբորատորիան առաջարկեց իր ակտիվիստներին
(գլխավորապես կոմյերիտականներին) ուժեղացնել հըս-
կողությունը ֆլասատուների վրա, իմանալ, թե վորտեղ
և ինչ գրության մեջ են ֆլասատուները, ինչպես են
զարգանում նրանք, յերբ և սպասվում նրանց մաս-
սալական յերևալը և այլ նման խնդիրներ:

Խրճիթ-լաբորատորիան մենք դարձրինք ֆլասա-
տուների վրա հսկողություն ունենալու և նրանց դեմ
պայքարելու մի շտաբ:

Շուտով կոմյերիտականներն սկսեցին ֆլասատու-
ների յերևալու մասին տեղեկություններ հայտնել և
նրանց նմուշները խրճիթ-լաբորատորիա բերել: Յես
շարունակում եյի նրանցից կուլեկցիաներ կազմել, վոր-
դեսպի կուռնուսենկաներն իրենց բերքի թշնամիները,
ինչպես ասում են՝ «դեմքը» ձանաչեյին: Ամեն անգամ
յերբ բերում եյին ինձ մոտ գաշտից, բանջարանոցից
կամ այլուց գտած ֆլասատու՝ յես գտնում եյի նրա
անունը (յես ունեյի գլուղատնտեսական ֆլասատուներ
վորոշելու հատուկ գրքույկ) և գրում ինձ մոտ, վոր

այսինչ կոլանտեսականը, այսինչ որը, այսինչ բոյսի վրա գտալ այս ֆլասատուին:

Խրճիթ-լաբորատորիայի աշխատանքի այդ մասը մեր դպրոցական փոքրիկ աշակերտներին շատ հետաքրքրեց: Նրանք սկսեցին շատ զանազան տեսակ միջատներ բերել ինձ: Յերբեմն ել տեսնում ես մի տարորենակ քար կամ խեցի բերեցին: Յերեխաների ուղնությամբ շատ հեշտ կարելի էլինի գավառագիտական տեղական թանգարան կազմակերպել: Խրճիթ-լաբորատորիան այդ ել պետք է նկատի ունենա:

Այս կամ այն ֆլասատուի դեմ պայքար կազմակերպելու գործում խրճիթ-լաբորատորիան խոշոր աշխատանք կատարեց: Որինակ, մի անգամ խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներն ինձ հայտնեցին, թե կերի ճակնդեղի վրա ճակնդեղալին յերկարակնճիթ (свеж-ЛОВИЧНЫЙ ДОЛГОНОСНИК) և յերևացել: Խրճիթ-լաբորատորիան անմիջապես կազմակերպեց դպրոցական մոտ 40 աշակերտներից բաղկացած մի խումբ և դուրս բերեց ճակնդեղի դաշտ: Աշակերտներն սկսեցին առուներ քանդել և հավաքել ու վոջնչացնել ֆլասատուներին. այսպիսով մենք համարյա ամբողջ դաշտն ազատեցինք այդ ֆլասատուներից. 35 հեկտար ճակնդեղի դաշտից կնճիթավորները յերկու հեկտարից ավելի չէին ֆլասել:

Մենք պայքարեցինք հացի կուզկա բզիզի (жука кузька) դեմ: Այս անգամ արդեն դուրս յեկան թի դպրոցականները և թե մեծերը: Որ եր լինում, վոր մի ցենաներ ըզեզ ելինք հավաքում, իսկ յերբեմն՝ ել ավելի: Բայց պետք է ասել, վոր անցյալ տարի կուզկա բզիզը մեզ շատ ֆլաս տվեց: Նրա դեմ լավ միջոց է հարուսի (пар) ճիշտ և ժամանակին մշակելն ու վաղ յերեւալորը:

Մեր խրճիթ-լաբորատորիայի խնդիրն է հետազարում պայքարել այդ ազրոտեխնիկական միջոցառումներն անդեղորեն կիրառելու ուղղությամբ:

Մեր կոլանտեսությունը մեծ ազնվամտու (МАЛЫН-НИК) ունի: Խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստները նկատել էյին, վոր ազնվամտուտում վորդ է յերեւալցել, վորն սկսել է խիստ ֆլասել նրան:

1934 թ. մենք դեռ չուենյինք այգեգործական հատուկ բրիգադ և խրճիթ-լաբորատորիան կոլանտեսականներին ֆլասատուներէ դեմ պայքարելու կոչ արեց:

Կոչն անհետևանք չմնաց: Տասնյակ կոլանտեսականներ ազնվամտուտ յեկան և խրճիթ-լաբորատորիայի ղեկավարությամբ սկսեցին առու քանդել ու ավով շրջափակել ազնվամտուտի վորդով բռնված մասը: Վասատուների հետագա ճանապարհը կտրված եր 30 հեկտարից 28-ն ազատված եր:

Մեզ մոտ 70 հեկտար մատղաշ այգի յեր անկված: ցեղ ահա խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստները նկատում են, վոր մատղաշ խնձորենու տերևներն սկսում են թառամել: Մենք սկսեցինք պատճառները պարզել և դտանք, վոր նոր այգիները ջրի կարիք ունեն, ուրեմն ծառերը պետք է ջրել: Բայց նման խոշոր գործի համար վորտեղից վերցնել բանվորական ուժ: Յեվ գարձյալ խրճիթ-լաբորատորիան կոլանտեսականներին այգուն կամավոր ոգնություն հասցնելու կոչ արեց:

Յեվ կոլանտեսականներն անմիջապես արձագանգեցին կոչին: Լույսը դեռ նոր եր բացվել, վոր այգին արդեն լիքն եր ծեր ու յերիտասարդ կոլանտեսականներով: Դուլլերը ձեռներին՝ մարդիկ արագությամբ

Չուր էյին կրում: Խոնավության պակասից պապակված պողպատու ծառերը 2-ական գույլ Չուր ստացան:

Դաշտում աշխատանքները դեռ չէյին սկսվել, վոր այգին արդեն ջրված էր:

Մի քիչ ժամանակ անցնելուց հետո մենք այգին նորից ջրեցինք: Կուրնտեսականներն իրենց այգին կորստից փրկեցին: Այգին վերականգնացավ և տերևները թռչումը դադարեց: Իսկ միջանի որ հետո սկսեցին անձրևները և վտանգը բոլորովին անցավ:

ՅԵՂԱՆԱԿԻ ԴԻՏՈՂՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1934 թվին բնությունը մեր կուրնտեսությունից յերես եր դարձրել, անձրև չէր գալիս, ամառը, մասնավորապես նրա առաջին կեսը, շատ չորացլին էր: Այդ ժամանակ ամեն մի անձրև մեզ համար մեծ հարստություն էր թվում: Ահա թե ինչու խրճիթ-լաբորատորիան մեծ հետաքրքրությամբ զբաղվեց ոգերեվութաբանական գիտողություններով ¹⁾:

Խրճիթ-լաբորատորիայի անամերձ հողամասում, փորձադաշտի կողքին, մենք տեղ հատկացրինք ոգերեվութաբանական կայանին: Մի բարձր սյունի վրա մենք դրինք անձրևաչափը: Դա հատուկ կոնուսի ձևով մի թիթեղյա գործիք է: Այդ կոնուսի լայն մասը դարձված է դեպի վեր, իսկ ցածի նեղ մասին ամրացված է հասակը: Յերբ անձրև է գալիս, անձրևաչափի սրակ ջրի մի շերտ է մնում զանազան բարձրության նայած թե վորքան անձրև է յեկել: Ջրի այդ շերտը չափվում է միլիմետրով:

¹⁾ Ոգերեվութաբանությունը մի գիտություն է, վոր յեղանակի ստուգաբանությամբ է զբաղվում:

Անձրևաչափի և մյուս ոգերեվութաբանական գործիքների գիտողությունը յես էյի կատարում. ինչ ցույց են տալիս այդ գործիքները, աշխատում եմ ձեռնորեն գրանցել: Յուրաքանչյուր տասն օրը մեկ անգամ նրանց ցուցումների մասին հայտնում եմ Կրեմենչուգի ոգերեվութաբանական կայանին: Իմ բացակայության ժամանակ գիտողությունները կատարում է և զբանցում խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներից մեկը՝ ծեր Կուշներենկոն: Ոգերեվութաբանական գիտողություններ կատարելիս ինձ ոգնում է կոմյերիտական Վասիլիյ Ոստապենկոն:

Բացի անձրևաչափից, մենք մի բարձր ձողի վրա քամիներն ուսումնասիրող գործիքներ դրինք: Այդ գործիքները ցույց են տալիս, թե քամին վոր կողմից է փչում և ինչ ուժով:

Մեր ոգերեվութաբանական կայանը Չերմաչափեք էլ ունի՝ ոգի Չերմաստիճանը վորոշելու համար. դարնանը և ամառը, որական յերեք անգամ՝ առավոտը ժամը 7-ին, ցերեկվա ժամը 1-ին և յերեկոյան ժամը 7-ին՝ յես չափում էյի ոգի Չերմաստիճանը և արդյունքները գրում հատուկ տետրակում:

Ափսոս, վոր մենք հողի զերմաչափ չունենք, բայց մենք կաշխատենք անպատճառ ձեռք բերել: Դա մեզ հնարավորություն կտա ավելի ճիշտ վորոշել այս կամ այն կուլտուրայի ցանքի ժամանակը:

Մենք ձեռք բերինք նաև մի ծանրաչափ-աներալիդ (барометр-анероид): Նա մեզ շատ մեծ ոգուտ տվեց: Պատմեմ ձեզ, որինակի համար, այսպիսի մի դեպք:

Հուլիսի յերկրորդ տասնորյակին շատ շոգ և չորային

յեղանակներ եյին: Բայց ահա, ամսի 19-ի առաւոտից ծանրաչափի սլաքը թեքվեց դեպի աջ «անձրևի կողմը»: Խրճիթ-լաբորատորիան անմիջապես մարդիկ ուղարկեց դաշտավարական բրիգադները, վորոնք այդ ժամանակ հացի նոր բերք եյին կախում: Ուղարկված մարդիկ զգուշացրին բրիգադիրներին, թե անձրև ե սպասվում, պետք ե պատրաստ լինել:

Բրիգադիրները սկսում են անմիջապես ծածկել կախիչի մոտ յեղած հացահատիկը: Յեւ զուր չեր այդպես վարվելը: Կես որից հետո ծանրաչափն սկսեց ավելի ուժեղ իջնել, սլաքը թեքվեց «փոթորկի կողմը»: Քիչ հետո ամպեր յերևացին, վորոտի ձայներ լսվեցին ե սկսեց վարար անձրև տեղար: Ամբողջ ամառվա ընթացքում այդպես ուժեղ անձրև դեռ չեր յեկել: Բայց այդ անձրևը հացին փասս չտվեց, հացն ապահով ծածկված եր բրեզնտներով:

ԿԱԼՏՆՏԵՍԱՅԻՆ ՀԱՅԱՀԱՏԻԿԻ ՊԱՀՊԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ

Կրեմենչուգի շրջանի կոլտնտեսություններում առաջ ել ընդունված եր հետևել բերքը հասունանալուն: Բայց դա պատահական բնույթ եր կրում ե այն ել սիրողների կողմից: Մեր խրճիթ-լաբորատորիան վորոշեց առաջ տանել այդ գործը կազմակերպված ձևով: Հացահատիկները վրա հսկողություն ունենալու հիմնական խնդիրը մենք համարում եյինք կոլտնտավարչությանը ճիշտ ժամանակին տեղեկություններ տալը, թե վոր արտն ե արդեն հասել, վորպեսզի կոլտնտեսականներն անմիջապես սկսեն բերքահավաքը: Պետք եր կանխել հացահատիկի թեկուղ ամենափոքր կորստի հնարավորու-

թյունը՝ ահա թե ինչով եր մտահոգված խրճիթ-լաբորատորիան:

Հունիսի 25-ից սկսած, այսինքն՝ մասսայական հընձից 8 որ առաջ խրճիթ լաբորատորիայի լավագույն ախտիվիստներն սկսեցին շրջել դաշտերը, նայել հասկերը, հատին ամի մեջ փշրել ե հատիկը յեղունգով կտրել՝ ստուգելու համար՝ թե չի հասել արդյոք հատիկը, այսպես կոչված՝ մոմային հասունության աստիճանին: Մենք լավ դիտենք, վոր հացահատիկների բերքահավաքի լավագույն ժամանակը հատիկի մոմային հասունության աստիճանին հասնելն ե, յերբ հատիկը յեղունգով մոմի պես կտրվում ե:

Մոմային հասունության հասավ առաջին հերթին աշնանացան հացահատիկը, վոր ցանված եր ադուանե բում: Այդ հունիսի 27-ին եր: Մենք այդ մասին անմիջապես հայտնեցինք կոլտնտավարչության ե հաջորդ որը մեր ցույց տված արտերում աշխատում եյին հնձող մեքենաները:

Ընդհանուր հունձը մեզ մոտ բավական ուշ սկսվեց՝ հուլիսի 3-ին: պարզ ե, վոր այդ ժամանակ խրճիթ-լաբորատորիայի ամբողջ ախտիվը գտնվում եր դաշտերում՝ արտադրական աշխատանքի մեջ: Բայց ե այնպես աշխատանքի այդ յեռուն շրջանում ել խրճիթ-լաբորատորիան իր գործունեյությունը չընդհատեց, այլ այն փոխադրեց դաշտերը: Յես, Մազուրը ե մյուս ախտիվիստներն անընդհատ հետևում եյինք՝ թե լավ են աշխատում արդյոք հնձող մեքենաները, լավ են կապվում խրճերը, ճիշտ են դասավորվում դեղերը, վճրքան խնամքով ե բոլմբ դաշտերում արդյոք կատարվում են հատիկերը ձիու փոցխով հավաքելու աշխատանքները. բայց

այդ, մենք դպրոցականներին ներգրավեցինք հասկերը
ձեռքով հավաքելու աշխատանքին:

Մենք մեծ ուշադրութիւն եյինք դարձնում խոտը
ճշտորեն դիզելու աշխատանքին, մանավանդ, վոր դա
մեզ մոտ նոր գործ եր: Անցյալ տարիները կոլտնտե-
սութիւնը հաճախ խոշոր կորուստներ եր ունենում՝
խուրճը բարդերով մնում եր դաշտում և փչանում
անձրևներից և այդպիսով մեծ կորուստ եր լինում: Այդ
պատճառով խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներս
համառորեն սնդում եյինք՝ թե հնձածը պետք և ան-
պատճառ դիզել: Բրիգադիւններին ու շարքային կոլաբն-
տեսականներին շարունակ ասում եյինք թե՝

— Հնձածը դիզեցեք, անպատճառ դիզեցեք, այլա-
պես անձրևների գեպքում մենք մեծ կորուստ կունենանք:

Յեով մենք այդ գործը գլուխ բերինք: Դեռ հնձի
ակդրից կոլտնտեսականներն անցան դիզելու աշխա-
տանքին և կարճ ժամանակամիջոցում վերջացրին այն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿԸ ՀԵՏԱԶՈՏԵԼՈՒ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Խրճիթ-լաբորատորիան կոլտնտեսութեանը շատ
գնութիւն ցույց տվեց՝ նոր բերքը կախելու և հացը
պետութեանը հանձնելու գործում: Խրճիթ-լաբորատո-
րիան արագ վորոշում եր պետական հանձնման կայան-
ներն ուղարկվող նացի վորակը: Դրա շնորհիվ մեր
կոլտնտեսութիւնը կարողացավ պետութեանն ավելի
լավ վորակի հաց հանձնել:

Դեռ 1934 թ. գարնանը մենք աշխատեցինք ձեռք
բերել հացահատիկի վորակը վորոշող, կամ, ինչպես
ասում են՝ անալիզ կատարող անհրաժեշտ սարքավո-
ւորում: Այդ ամբողջ սարքավորումը հարմար ձեռով

ողտագործելու համար մենք ունեյինք հասուկ լաբո-
րատորական սեղան: Սեղանը դրված և խրճիթ-լաբո-
րատորիայի սենյակներից մեկի մեջտեղում: Սեղանին
կարելի չե ազատ մոտենալ բոլոր չորս կողմից ել և
դա մեր աշխատանքը շատ եր հեշտացնում:

Յես ձեզ համառոտ կպատմեմ, թե հացահատիկի
հետազոտումը կատարող սարքավորումն ինչ և ներկա-
յացնում իրենից:

Դեռ մինչև խրճիթ-լաբորատորիայի կազմակերպումը
մեր կոլտնտեսութիւնը ձեռք եր բերել պուրկա կոչ-
ված գործիքը, վորը վորոշում և հատիկի, այսպես
կոչված՝ ծավալային կշիւր, կամ կարճ ասած՝ նրա
բնութիւնը: Բնութիւն կոչվում և հացահատիկի այս
կամ այն ծավալի կշիւր, որինակ՝ մեկ լիտրի: Մեր պուր-
կան վորք ե, նրա միջոցով կարելի և լմանալ միայն
0,25 լիտրի կշիւր, իսկ հետո մենք այդ կշիւն արտա-
հայտող թիվը բազմապատկում ենք չորսով և ստա-
նում ամբողջ լիտրի կշիւր: Մեր պուրկան կառուցված
և այնպես, ինչպես մյուս բոլոր պուրկաները. նրա
մեջ տեղավորվում և այն քանակը, վորի համար նա
պատրաստված և, այսինքն՝ ներկա դեպքում 0,25 լիտրը:
Պուրկային կից կա կշեռք, վորը, յիբը պուրկան
լցված և, ցույց և տալիս պուրկայի բովանդակութեան
կշիւրը գրամներով:

Հացահատիկի մաքրութիւնը վորոշելու համար
(այսինքն՝ վոր տոկոսն և նրա մեջ տվյալ կոլտնտե-
սից և վորը զանազան խառնուրդ) մենք զտող ցախտակ
ենք պատրաստել: Փայտյա ձողերից մենք շրջանակ պատ-
րաստեցինք 54 սանտիմետր ($\frac{3}{4}$ արշին) յերկարութեամբ
և 41 սանտիմետր (9 վերջով) լայնութեամբ: Շրջա-

նակի մեջ ամբացրել էյինք մաքուր կարտոնի թուղթ, իսկ վերևից ծածկել հաստ ապակով:

Չտող տախտակը հատիկի հետազոտման համար շատ անհրաժեշտ գործիք է: Այստեղ է, վոր մենք հետազոտման վերցրած հատիկը բաժանում ենք իր բաղկացուցիչ մասերի, հետազոտության յենթակազուլտուրայի հատիկները, ուրիշ կուլտուրաների հատիկները, ջարդված ու արորված հատիկները, աղբի, հողի կտորները, հասկի մասերը և այլն:

Հետազոտման է յենթարկվում վորոշ կշիռ ունեցող նմուշը: Դրա համար կա հատուկ գործիք:

Յեթե նմուշը վերցվում է պարկից, սրածայր գործիք է գործածվում, վորը փողբակի (ЖОЛОБ) ձև ունի, վորի տուր կողմը մտցնում են կարած պարկի մեջ: Իսկ յեթե նմուշը վերցվում է բաց լցրած հացահատիկից, այն ժամանակ գործ է անվում կոնուսմաձև շոշափոց (գործիք):

Մեր խրճիթ-լաբորատորիան յերկու տեսակ շոշափոցից էլ ունի:

Հացահատիկը հետազոտելիս անհրաժեշտ է լինում շատ անգամ կշռել այն: Այդ նպատակի համար մենք ձեռք բերինք մի տեխնիկական կշեռք, վորով կարելի է յեր ամենաշատը 200 գրամ ծանրություն կշռել: Կշեռքն իր հետ յերկու արկղ զանազան չափի կշռաքարեր ունի:

Վորպեսզի վորոշենք հատիկի խոնավությունը, մենք մի շարք գործիքներ ձեռք բերինք: Հացահատիկի տյն քանակը, վորի խոնավությունը վորոշվելու է, մենք նախորոք ազում էյինք ձեռքի փոքրիկ ազոցքով: Այնուհետև այդ քանակը լցնում էյինք յեր-

կաշավից սրվակի մեջ, և սպիրտի լամպերով տաքացնում չորացնող սահարանում: Պահարանը ջերմաչափեր ունի, վորոնք ցույց են տալիս մինչև 108 ստոիճան ջերմություն ըստ Յելսիուսի: Ունենք նաև ձեռնազորիքով աղացած հատիկը սառեցնող գործիք, վորն եկսիկատոր է կոչվում:

Ահա այդ է մեր սերմային լաբորատորիայի սարքավորումը: Կալոդ մեքենան աշխատանքի դրվելուց անմիջապես հետո գործի դրվեց նաև մեր սարքավորումը: Հացահատիկի անալիզով զբաղվում էյի անձամբ յես: Դրանից դեռ շատ առաջ յես բավական լավ ծանոթացել էյի այդ գործի տեխնիկայի հետ գրքեր կարգալով և խորհուրդներ հարցնելով գյուղատնտեսներից:

Ամենից առաջ յես վորոշեցի հասիկի ծավալային կշիռը, պարզվեց վոր նոր բերքը լավ ծավալային կշիռ ունի, որինակ՝ տարեկանի ծավալային կշիռը 720 գրամ էր:

Այնուհետև յես անալիզի համար շոշափոցով հացահատիկ վերցրի: Հացահատիկը վերցրի տարբեր պարկերից, իսկ յեթե դեռ պարկերը չեր լցված՝ զանազան կուլտերից: Վերցրած հացահատիկը լցնում էյի փոքրիկ պարկերի մեջ և լավ խառնում: Ի հարկե, յուրաքանչյուր պարկի վրա նշանակում էյի, թե ինչ հացահատիկ է և վորտեղից է վերցրած:

Դրանից հետո յես անցնում էյի հացահատիկի մաքրությունը վորոշելուն: Հացահատիկի նմուշը փռում էյի տախտակի վրա և մեծ խնամքով ու հավասար կերպով խառնում: Հետո տախտակի սարբեր մասերից հավաքում էյի փոքր քանակություններով սերմեր, լցնում բաժակի մեջ և կշռում տեխնիկական կշեռքով: Քաջը յես 50 գրամ էյի վերցնում:

Իրանից հետո այդ քանակը լցնում էյի գտող տախտակի վրա և միջից ջրկուծ ամբողջ խառնուրդը: Վորպեսզի լավ տեսնեյի, յես ոգտվում էյի խոշորացույցով (խոշորացնող ապակի): Այդ աշխատանքները յես կատարում էյի առանց ձեռքս հատիկներին դիպցընելու: Իրա համար յես գործում էյի պինցետով (յիոքրիկ զսպանակավոր ունելի):

Խորհուրդ չեմ տալիս մատներով ջոկել հացահատիկը, այդպես շատ դժվար կլինի, մանավանդ նրա մանր հատիկները և հողակույտերն ու մյուս խառնուրդըն առանձնացնելը: Բացի այդ, քրտնած մատները հատիկին դիպչելուց նրա քաջը կարող ե ավելանալ: Իսկ դա իր հերթին մաքուր հատիկների և աղբի հաքաբերությունը սխալ ցույց կտա:

Ջոկելու ժամանակ յես առանձին վերցնում էյի մաքուր հատիկները և առանձին-առանձին մյուս հատիկները և աղբը:

Վեջում յես կշռում էյի մաքուր հատիկները և ստացված թիվը (գրամները) բազմապատկում յերկուսով Արտադրյալը ցույց եր տալիս անալիզի յենթարկվող հացահատիկի մաքրության տոկոսը:

Ինչ՞նչ էյի յես մաքուր հատիկների քաջը ցույց տվող թիվը յերկուսով բազմապատկում: Վորովհետե յես միշտ 50 գրամ քաջ էյի վերցնում, իսկ մաքուր հատիկների քաջը տոկոսով են արահայտում, այսինքն՝ մեկ հարյուրերորդական մասերով:

Ավելի բարդ աշխատանք եր հացահատիկի խոնավությունը վորոշելը:

Սովորաբար յես այդ աշխատանքն այսպես էյի կատարում. վերցնում էյի յերկու քաջ հացահատիկ՝

10—20 գրամ յուրաքանչյուրը: Այդ հացահատիկը յես խոշոր աղում էյի ձեռնադացով և դնում չորացնող պահարանի մեջ, վորտեղ չորս ժամ շարունակ 100—105 աստիճան տաքացնում էյի: Հետո հացահատիկը սառեցնելու համար լցնում էյի մի ալ անոթ, այսպես կոչված եկսիկատորի մեջ. այնուհետև հացահատիկը նորից կշռում էյի և դարձյալ մի յերկու ժամ տաքացնում — մինչև անփոփոխ կշիռ ստանալը: Իսկ անփոփոխ կշիռ ստացվում ե այն ժամանակ, յերբ տաքացնելու ժամանակ այլևս գոլորշի չի բարձրանում (յեղած ջուրն ամբողջությամբ գոլորշիացած ե լինում) և կշեւքը միշտ միևնույն անփոփոխ քաշն ե ցույց տալիս:

Խոնավության չափը հաշվվում ե տոկոսներով՝ վերցված ճաշի համեմատությամբ:

ՄԵՐ ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՄԱՍԻՆ ԱՄԵՆՔԻՆ ՄԿՍԵՏԻՆ ԽՈՍԵԼ

Մեր կոլտնտեսությունը պետությանն առաջինը հանձնեց տարեկանը (բոլ):

Հուլիսի 9-ին, վաղ առավոտյան կոլտնտեսությունից դեպի Մաղուրովկա կայարանը դուրս յեկավ առաջին գումակը (0603) 24 պարկ տարեկանով՝ Ձագոտգեոնոյի տեղական ընդունման կայանը հանձնելու համար: Ավազ սայլապանի ձեռքին այս անգամ վոչ թե սովորական համառոտ «հզման թուղթն» եր, այլ ուղարկված հացահատիկի մանրամասն բնութագրեր՝ մի տեսակ հավաստագիր (сертификация), վորպիսին տալիս են հացի տեսուչները:

Այդ բնութագրերը յես էյի կազմել ու հանձնել ավազ սայլապանին: Բնութագրում նշանակված եր

անալիզի միջոցով հայտարարված բոլոր ավյալները՝ տարեկանի ծավալային կեիւր 720 գրամ է, հացահատիկային խառնուրդը՝ 2 տկոս, մալխոսեբի սեւմեբը՝ մեկ տկոս յեւ խոնավորչուեր՝ 15 տկոս:

Մեր գումակը հանձնման կայան հասավ և ավագ սայլապանն ընդունողին ավեց տարեկանի անալիզի թուղթը: Ընդունողն սկզբում թուղթը նույնիսկ վերցնել էլ չեր ուզում:

—Ն'ս ինչ է, իդուր տեղը մըտտել են:

—Դու մի նայիր, դա մեր խրճիթ-լաբորատորիայից է:

—Ի՞նչ խրճիթ-լաբորատորիա, առաջին անգամն էմ լսում:

Բայց և այնպես թուղթը հետաքրքրեց ընդունողին և նա սկսեց կարդալ:

Իսկ հետևանքն անձ թե ինչ յեղով. հաջորդ որը Չագոտղեոնոյի Մագուրովկայի հանձնման կայանի փաբորանտ Լվովը յեկավ ինձ մոտ և ուշադիր կերպով ծանոթացավ խրճիթ-լաբորատորիայի աշխատանքներին: Կայան վերադառնալով նա հայտարարեց, թե խրճիթ-լաբորատորիայի շնորհիվ հացահատիկը մեր կուտնտեսությունից դուրս է գալիս ավելի լավ անալիզի յենթարկված, քան անգամ հանձնման կայանից: Իսկ դարձյալ յերեք որ հետո հանձնման կայանը գիմեց մեզ, խնդրելով թույլ տալ իր աշխատակիցներին աշխատել մեր խրճիթ-լաբորատորիայում՝ մյուս կուտնտեսությունների հացահատիկի վորակը վորոշելու համար:

Չագոտղեոնոյի շրջանային գրասենյակում էս իմացան մեր՝ հացահատիկի վորակը վորոշելու աշխատանքների մասին, և անա կրեմենչուզից մեզ մոտ յեկավ լաբորանտ Դոլեցկայան և ամենամանրամասն կերպով ծանոթացավ խրճիթ-լաբորատորիայի աշխատանքների հետ:

Նա ստուգեց նաև անալիզ կատարելու իմ դիտությունը՝ մի իսկական քննություն կազմակերպեց. հարցնում էր՝ թե ինչպես պեաք է վերցնել նմուշը անալիզի համար, ինչպես աշխատել տեխնիկական կշեռքով, չորացնող պահարանով և այլն: Բայց այդ բոլորը յես լավ գիտեյի և Դոլեցկայայի բոլոր հարցերին պատասխանեցի:

Այսպես մեր խրճիթ-լաբորատորիան ամբողջ քրջանում մեծ աղմուկ հանեց:

Մյուս բոլորն ավելորդ անգամ ապացուցում են, վոր խրճիթ-լաբորատորիաները շատ կարևոր և անհրաժեշտ են թե կուտնտեսությունների և թե պետության համար:

Ահա մի դեպք էա:

Նստած էմ մի որ խրճիթ-լաբորատորիայում և անալիզ էմ կատարում: Հանկարծ ներս է մտնում Չերվոննոդնամենսկի գյուղխորհրդի նախագահը՝ շատ հուզված: Նա ձեռքին մի բուռը դարման ուներ բրունած, վորը նա շատ զգուշ պահում էր, կարծես վախենալով, թե վորեւե բան կարող է վայր ձգել: Նա մոտեցավ ինձ և ասում է:

—Ալեքսեյ Անդրեյովիչ, կշռիր խնդրում էմ, շնորհատիկ կա սյս դարմանի մեջ:

Բանից դուրս է գալիս, վորնա հենց նոր յեղել էր կալիչի մոտ՝ տեսնելու, թե ինչպես են աշխատում գյուղացիները: Ֆերկար լսում է թե ինչպես է աղմկում

կալսիչի թմբկադրանը (барабан), նայում ե դարձա-
նին և վորոշում, վոր կալսիչը ճիշտ չի աշխատում,
դարձանը մաքուր չի, մեջը հատիկ շատ կա:

— Այդպես՝ աշխատել չի կարելի, հայտարարում ե
նա կալսողներին:

Բայց կալսողները նրա հետ չեն համաձայնում՝
թե, յեթե դարձանի մեջ հատիկ ել կա, ասում են
նրանք, նորմայից ավելի չե:

Նրանք յերկար այսպես վիճեցին, բայց վոչ մեկը
մյուսին համոզել չկարողացավ: Յեվ անա նախագահը
յեկել ե մեզ մոտ: Խրճիթ-լաբորատորիայում յուր
վեճը լուծելու:

Յես վերցրի դարձանը նրա ձեռքից, հատիկներն
առանձնացրի և կշռեցի տեխնիկական կշեռքով: Հետո
հաշվեցի և գտա,՞ վոր դարձանի մեջ մնացած հատիկը
շատ աննշան ե:

Այդ ժամանակ միայն գյուղխորհրդի նախագահը
հանգստացավ:

ՓՈՒԶ՝ ԽՈՉԱՆԱՅԻՆ ԿՈՒՆՏՈՒԲԱՆԵՐԻ ՎԵՐԱԲԵՐՑՈՒ

1934 թվին Ուկրաինայում ամառը շատ շոգ եր և
չորային: Աշնանացանի և վաղահաս դարնանացանքերի
ամար այնչա՛ն առատ արե ու սաքություն կար,
վոր նրանք ավելի շուտ հասունացան, քան անցյալ
տարիները: Բերքը հավաքելուց մինչև աշնան ցրը-
տերն ու տեվական անձրեվներն սկսվելը դեռ բավա-
կան ժամանակ եր մնում: Միևնույն արտից յերկու
անգամ բերք վերցնելու համար այդ ժամանակամիջո-
ցը միանգամայն բավական եր: Այդ պատճառով եր,
վոր ամբողջ Ուկրաինայում և մասնավորապես Խար-

կովի մարզում 1934 թվի մաչխի վերջերից և հունիսի
սկզբներից սկսած, աշնանացանի և վաղ հասունացող
դարնանացանի բերքը հավաքելուց հետո նույն դաշ-
տերում յերկրորդ անգամ ցանք անելու կամ. ինչպես
ասում են՝ խողանացանի¹⁾ ուժեղ ազիտացիա յեր
տարվում:

Այդ գործով մեր Խրճիթ-լաբորատորիան ևս հե-
տաքրքրվեց: Յես և մյուս ակտիվիստները մոտա-
վոր հաշիվներ արինք՝ թե ինչքան ժամանակ կա խո-
զանացան կուլտուրաների մշակման համար: Մեր հա-
շիվներից այն յեղբակացության յեկանք, վոր յե-
թե այդ կուլտուրաները հունիսի վերջերին ցանկու-
լինենք, սեպտեմբերի առաջին կեսին բուրդովին կհա-
սունանան: Բացի այդ, ողերելութարանական կայան-
ները ամառվա յերկրորդ կեսի համար տաք յեղանակ և
հաճախակի անձրեներ եյին նախագուշակում: Իսկ դա
հենց շատ ձեռնաու յեր խողանացան ցանքի համար:

Խրճիթ-լաբորատորիան վորոշեց առաջին անգամ՝
վորպես շուտ հասունացող կուլտուրաներ՝ կորեկ և
արինջ ցանել: Ծայրահեղ դեպքում, յեթե այդ կուլ-
տուրաները մինչև հատիկ բռնելու աստիճանը չհա-
սունանային, կարելի կլիներ նրանք ոգտարորձել
վորպես անասունի կեր:

Հուլիսի 25-ին 21,4 հեկտար հողամասի սրտուի
բերքը հավաքեցին: Մենք վորոշեցինք այդ նույն հո-
ղամասում, վորպես խողանացան կուլտուրաներ կորեկ
և արինջ ցանել: Իրմեցինք կուլտուրասության նախագահ

1) Խողանացան են կոչվում այն կուլտուրաները, վորոք
ցանվում են վաղահաս կուլտուրաների բերքը հավաքելուց հետո
հենց նույն արտերում, վորոքում ցանված են յեղել զաղահաս
կուլտուրաները:

Կոմարին: Նա բացասական պատասխան տվեց. յես
և խրճիթ-լաբորատորիայի մյուս ակտիվիստներն ինչ-
քան ել խնդրեցինք նախագահին, վոչինչ դուրս չեկավ:
Մենք ապացուցում էյինք, վոր խողանացան կուլ-
տուրաները կոլտնտեսությանը հավելյալ բերք կտան,
բայց Կոմարը շարունակ մերժում էր:

Ի՞նչ անեյինք, փորձը նոր էր և հետաքրքիր, այդ
ամառն ել շատ նպաստավոր էր թվում խողանացանի
համար, ափսոս էր այդպիսի առիթը ձեռքից թողնել:
Վորոչեցինք խորամանկության զիմել:

Յես համոզեցի յերկրորդ դաշտավարական բրի-
գադի բրիգադեր Պոխիտոնին մեզ մի փոքրիկ հողա-
մաս հատկացնել՝ խողանացան կորեկի և արինջի հա-
մար: Նա համաձայնեց և առանց կոլտնտեսության
նախագահի գիտության կես հեկտար հողը պատրաս-
տեց, վորտեղ գարին հենց նոր էյին հնձել:

Իայց դարձյալ նոր հարց ծագեց՝ սերմացուն
վճրտեղից վերցնել. գնալ նորից կոլտնտեսության
նախագահի մոտ, միևնույն է, նա կմերժի, թեև շատ
քիչ սերմ էր պահանջվում:

Բարեբախտաբար, յես անձամբ մի քիչ կորեկ ու
արինջ ունեյի և ցանքի համար սերմը յես տվի:

Խրճիթ-լաբորատորիան վորոչեց՝ մինչ կորեկը
ցանելը սերմը լավ գտել: Հայանի յես, վոր կորեկի մեջ
մոլախոտերի շատ մանրիկ սերմեր են լինում. չկա
զեռ այնպիսի սերմազտիչ մեքենա, վոր կարողանար
կորեկի սերմն այդ մանրիկ հատիկներից մաքրել.
Գրա համար ել մենք զիմեցինք սերմը գտելու մի
այլ միջոցի:

Մենք մի տաշտ վերցրինք ու մեջը տաք ջուր

լցրինք: Զուրը մինչև լցնելը այնպես տաքացրինք,
վոր ձեռք էր այրում: Կորեկի սերմը լցրինք տաք
ջրով տաշտի մեջ ու բերանը կոշտ կտավով պինդ ծած-
կեցինք: Յերկու ժամ հետո կորեկի սերմը մադի վրա
լցրինք, վորպեսզի ջուրը քամվի և հետո բարակ շեր-
տով փոեցինք՝ չորացնելու համար:

Յերբ այդ բոլորից հետո մենք նայեցինք կորեկի
ու մոլախոտերի սերմերին, շատ հետաքրքիր բան
տեսանք: Մոլախոտերի մանր սերմերը տաք ջրի մեջ
արաքել էյին և հեռեապես ծլելու անընդունակ դար-
ձել, իսկ կորեկի սերմը, վորի պատյանը շատ ամուր
է, բոլորովին չէր փլասվել:

Կորեկի սերմը թրջելն արագացրեց նրա ծլելը:
Ջրից հանելուց 24 ժամ հետո սերմն սկսեց կանաչել,
իսկ ցանքի յերրորդ որը ծիլերն արդեն հողի յերեսը
դուրս յեկան:

Կորեկը մենք ցանեցինք լայն շարքերով և մի
անգամ քաղհանեցինք:

Խողանացան կորեկն ու արինջը մեզ մոտ շատ
արագ աճեցին: Յեղանակը շատ նպաստում էր. յեղա-
նակը տաք էր և լավ անձրևներ էյին գալիս: Սեպ-
տեմբերի 15-ին թե կորեկը և թե արինջն արդեն հա-
տիկ էյին բունել: Քաղի ժամանակ կորեկը մի մեռ-
րից ավելի բարձրություն ուներ:

Հենց վոր խողանացան կուլտուրաները հասունա-
ցան, մենք անմիջապես քաղեցինք: Կես հեկտարից
մենք 14 փութ կորեկ վերցրինք և դրանից մի քիչ
պակաս ել արինջ:

Դե, իհարկե, հասկանալի յես, վոր կոլտնտեսու-
թյան նախագահը ժամանակին իմացավ, վոր մենք,

հնայելով իր մերժման, այնուամենայնիվ խողանացան կորեկ ու արինջ ենք ցանել, բայց մեզ հետ չկուվեց։ Յեվ տարորինակ ել կլինեք, յեթե կուվեք, վորովհետև կորեկն ու արինջն աճում եյին վոչ թե որերով ալ ժամերով։ Իսկ յերբ մենք բերքը հավաքեցինք, կուանտեսության նախագահը շարունակ ասում եր.

Ափսոս վոր այն ժամանակ յես զեմ յեղա խողանացանին, յեթե հասկանայի, կթողնեյի, վորքան հնարավոր եր, շատ ցանել:

Պետք է նկատել, վոր խողանացան կորեկն ավելի շատ բերք տվեց, քան գարնան ցանածը: Գարնանացան կորեկի մեկ հեկտարից 16 փութ բերք վերցրինք, իսկ խողանացանի հեկտարից՝ 28 փութ: Յեվ գարմանակի չե, քանի վոր ամառվա յերկրորդ կեսին յեղանակը շատ տաք եր, իսկ խոնավությունը՝ նույնիսկ ավելի յեր, քան առաջին կեսին:

Մեր խողանացանն ինքն եր իր ոգտին ագիտացիա մղում ամբողջ շրջանում: Մեր խողանացանի հողամասն ընկած եր այն ճանապարհի վրա, վորը դեպի գյուղական շուկա յեր տանում, ուրեմն հարյուրավոր աչքեր մշտական հետևում եյին խողանացանի աճման ընթացքին:

Սկզբում ճանապարհով անցնող կուլտուրասկանները գլուխները շարժում եյին և ծաղրում:

— Խրճիթ-լաբորատորիան իզուրսերմ եփչացնում: արգեն աշունը մոտ է, իսկ նրանց խելքին փչել է կորեկ ցանել: Ինչպես յերևում է սերմը չեն արստում, վոր շող են տալիս հողի մեջ:

Իսկ հետո յերբ մենք կորեկը քաղհանեցինք և միանգամից յերևաց, թե ինչպես լավ է աճում նա:

խոսակցություններն արդեն բոլորովին փոխվեցին: Ծաղրի փոխարեն մենք արդեն քաջալերման խոսքք եյինք լսում:

Այժմ մեր կուլտուրասությունում գիտեն, թե ինչ է խողանացանը և ինչ ոգուտ կարող է տալ:

ՄԵՆՔ ԻՆՉՊԵՍ ԱՇԽԱՏԵՑԻՆՔ ԱՇՆԱՆԸ ՅԵՎ ԶԻՆՈՒ

Աշնանացանի ժամանակը մոտենում եր: Խրճիթ-լաբորատորիան վորոշեց այդ կուլտուրաների վրա յեկ մի քանի փորձեր կատարել: Մենք վաղորոք կազմեցինք փորձերի պլանը և պատրաստվեցինք այն իրականացնել:

Այսպես, մենք սկսեցինք «ուկրաինկա» ցորենի փորձերը: Յորենը ցանեցինք լավագույն հողերում, այժմ պետք է ուսումնասիրել՝ թե այդ լավ պայմաններում ինչպիսի բերք կտա նա և ինչպես կձմեռուի: Բացի դրանից, աշնանացանի արտում դրինք աճումնացունի սեղափոխումն փորձը: Այդ նպատակով մենք յերկու հողաբաժին առանձնացրինք՝ չուրաքանչյուրը 400 քառակուսի սաժին տարածությամբ: Այդ հողաբաժիններից մեկում աշնանացան ցորենի ծիլերի բուկը լըցրինք հողով: Այդ աշխատանքը կատարեցինք աշնան ցրտերն ընկնելուց քիչ առաջ, յերբ ծիլերը մինչև 18 սանտիմետր ըարձրություն ունեյին: Վորպեսզի հնարավոր լինեք աշնանացան ցորենի շարքերը փխրեցնել բուկը ավող գործիքով, ցանել եյինք լայն շարքերով: Շարքերի միջի տարածությունը 40 սանտիմետր եր:

Ինչո՞վ եյինք փորձնական հողամասի աշնանացան ցորենի շարքերի բուկը տալիս: Դրա համար մենք

գործ ելինք ածում «պլանետ» կոչվող ձեռքի կուլտի-
վատորը՝ հարձակոցներով նրա ծայրին խոփիկներ, (այդ
խոփիկները, ինչպես և մյուս մասերը սովորաբար
ծախվում են կուլտիվատորի հետ միասին): Այսպի-
սով ստացվում է ձեռքի բուկլից մեքենա, վորի խո-
փիկները հողը շատ լավ շուռ ելին տալիս դեպի աշ-
նանացանի շարքերը:

Գարնանը, հենց վոր դեպիսը բացվի, մենք այդ
հողը փոցխով կհարթենք, վորից հետո աշնանացանի
սածիկները կփոխադրենք:

Գյուղատնտեսն այդ մասին մեզ մանրամասն
ցուցմունքներ կտա: Փորձի նպատակն է պարզել թե
ինչպիսի բերք կտա աշնանացանը նման սածիլ անե-
լու դեպքում: Մեր գյուղատնտեսը հավատացնում է,
վոր մի հեկտարից կարելի յե մինչև 30 ցենտներ բերք
վերցնել: Ճիշտ է, բուկ տալը և դարնանը շիթիկներ
փոխադրելը ձեռքի աշխատանք են պահանջում, բայց
բարձր բերքով այդ աշխատանքը լիուրի կվարձա-
տրվի:

Յերկրորդ՝ ստուգիչ հողաբաժնի ցորենը ցանված է
սովորական կարգով՝ վոչ լայն շարքերով: Այդ հողա-
մասում մենք բուկից չարինք և դարնանը սածիլը
չենք փոխադրելու: Ստուգիչ հողաբաժինը ցածվում է
միայն փորձնական հողամասի ցանքի անման ընթաց-
քը և բերքը նրա հետ համեմատելու համար:

Ճիշտ նման փորձեր մենք կատարում ենք նաև
տարեկանի նկատմամբ:

Մեր տեղում աշնանացանի կուլտուրաները հաճախ
ձմեռում են աննպաստ պայմաններում: Պատահում են
շատ ցուրտ ձմեռներ, յերբ ձյան շերտը շատ բարակ

է լինում: Այդպիսի ձմեռներն աշնանացանի մի մասը
կարող է վնասվել: Աշնան ցանքերի վրա վատ ազդեցու-
թյուն է ունենում նաև սառցաշերտը: Գարնանը
ձյունը հալվելիս ցածրադիր վայրերում ջուրը յեր-
բեմն լճացած մնում է յերկար ժամանակ և այլն:

Ոգտակար կլինի այդ բոլորը նախորոք պարզել:
Ցեթե պարզվի, վոր այս կամ այն հողամասում աշնա-
նացանը վնասվել է աննպաստ յեղանակներից կամ
ուղղակի ցրտահարվել է, կուլտուրաները կարող է
ժամանակին նախապարտատվել՝ այդ հողամասում
դարնանացանի կուլտուրաներ ցանելու: Ահա հենց այդ
նպատակով, աշնանացանի կենսունակությունը վորո-
շելու համար ձմեռը ցանքերից նմուշներ են վերցնում:

Մեր խրճիթ-լաբորատորիան 1934—35 թվի ձմեռը
այդպիսի յերեք նմուշ է վերցրել:

Այդ դործը հետևյալ ձևով կազմակերպեցինք: Աշ-
նանից խրճիթ-լաբորատորիան աշնանացանի դաշտում
0,25 հեկտարից յերեք հողաբաժին հատկացրեց՝ վազ,
միջին և ուշ ցանքի համար:

Ցուրաքանչյուր հողամասի չորս անկյուններին մի
մեար յերկարությամբ փայտե ձողեր տնկեցին՝ նրանց
մյուս ցանքերից տարբերելու համար:

Դեկտեմբերի սկզբներին, մենք վերցրինք առա-
ջին նմուշները՝ պարզելու համար թե աշնան ցանքերն
ինչպես են ձմեռում: Նմուշները հետեվյալ կերպ ելինք
վերցնում:

Պատրաստել ելինք քառակուսի արկղներ 40 սան-
տիմետր յերկարությամբ, լայնությամբ և բարձրու-
թյամբ: Աշնանացանի նմուշը վերցնում ելինք նույն
մեծության, ինչ վոր արկղն էր, դրա համար արտի

մեջ նմուշի շուրջը 12 սանտիմետրանոց սուռնեք
եյինք քանդում, հետո սուր նիզով նմուշն անջատում
եյինք մնացած հողից և դնում արկղի մեջ:

Սկզբում աշնանացանի նմուշի արկղը չեք օր
դնում եյինք մի ցուրտ շեք, հետո փոխադրում
տաք սենյակ և ախտեղ 10 օր պահում. յեթե նմուշը
շատ եր չորանում՝ ջրում եյինք. բաց 2 անգամից
փոշ ավելի (10 օրվա ընթացքում):

Այդ ժամանակի ընթացքում մենք հետևում եյինք
թե ինչպես են աճում աշնանացան բույսերն արկղի
մեջ: Սկզբում հաշվում եյինք արկղում յիդած բույսե-
քի ընդհանուր քանակը. հետո աճող բույսերի քանա-
կը և գտնում չփաստված բույսերի տոկոսը: Աշնանա-
ցանի ձմեռելու և վերակենդանանալու արդյունքները
մեր խրճիթ-լաբորատորիայի թանգարանում պահպա-
նելու համար մենք այսպես եյինք անում:

Աշնանացանի բույսերն զգուշությամբ հանում
եյինք արկղից, արմատները մաքրում հողից, լվանում
և փակցնում կարտոնի վրա: Իրանք ցուցադրական
եքսպոնատներ են, վորոնց միջոցով կարելի յե ուսում-
նասիրել աշնանացանի ձմեռելու պայմանները մեր
շրջանում:

Փետրվարին մենք աշնանացանի յերկու փորձ եւ
կատարեցինք և համոզվեցինք, վոր մեր աշնանացանը
ձմեռում և միանգամայն բավարար: Յրտից տաք տեղ
փոխադրելուց շատ քիչ բույսեր չկանաչեցին, ընդա-
մենը մեկ տոկոսից վոչ ավելի: Իրանք մեր դաշ-
տերի ամենաուշ ցանքերից եյին: Յեով դա հասկանալի
յե. 1934 թվի աշնանը շատ չորային յիդանակ եր.
պարզ ե, վոր այդ պայմաններում վորքան ուշ ե ցան-

վում աշնանացանը, այժման ել թույլ ե զարգանում և
դեռ չամբապնդված ծածկվում ձյունով: Ամենաուշ աշ-
նան ցանքի մի մասը մինչև իսկ աշնանը բոլորովին
չկանաչեց:

Աշնանացանի առաջին նմուշները փորձելիս պարզ-
վեց, վոր դեկտեմբերի ուժեղ ցրտերն աշնանացանին
բոլորովին չեն փաստել (նմուշները վերցրել եյինք
դեկտեմբերի 21-ին):

Աշնանացանի յերրորդ և վերջին նմուշը մենք
վերցրինք մարտի 10-ին: Նա մեզ հնարավորու-
թյուն կտա պարզելու՝ թե աշնանացանը վորքան լավ
ե ձմեռել և հարկ չկամ արդյոք դաշտի մի մասը դար-
նանը նորից ցանել:

Խրճիթ-լաբորատորիան մեծ հոգատարություն ցու-
ցաբերեց կոլտնտեսության սերմֆունդին: Դեռևս աշ-
նանը, չերը կոլտնտեսությունը սերմի և ապահովա-
գրական ֆոնդերը հանձնում եր պահեստները, խրճիթ-
լաբորատորիան աշխատում եր, վոր հանձնվող սերմա-
ցուն լինի մաքուր, չոր և առողջ: Այդ ժամանակ մենք
լացն ծավալեցինք սերմն անալիզի յենթարկելու աշխա-
տանքը: Սերմերը ծլեցնում եյինք (նրանց ծլման տո-
կոսը պարզելու համար) վոչ թե արկղներում, այլ
ափսեների մեջ, թաց շորի կտորների վրա:

Ձմրան կեսին խրճիթ-լաբորատորիան սերմերի
վորակը կրկին անգամ ստուգեց: Մենք համոզվեցինք,
վոր ցորենի, գարու և վարսուկի ծլման տոկոսը 96 ե
և մաքրությունը՝ 98: Սերմերի վորակը մենք բարձ-
րացնում եյինք լավ մաքրելու և տեսակավորման
միջոցով:

Աշնանը՝ կրեմենչուգի Սերմաբուծական Միու-

Թյունը մեզ պարկեր ուղարկեց, տարզվեց, վոր նրանցում ամբարային տիզ կար, վորը հետո պարկերի հետ տնցավ կոլտնտեսային հացահատիկի մեջ: Դա մեր կուսնտեսուլթյան համար նոր և շատ վտանգավոր մշտապատու յեր, վոր առաջ մեզ մոտ չկար: Կարևոր եր նքա դեմ պայքարել անմիջապես:

Ամբարային տիզը մենք ժամանակին հայտարարեցինք: Մեր հացահատիկը գտնվում եր վարակման առաջին շրջանում միայն, յերը մադից անցած տիզերը (հատիկները մադի միջով չեն անցնում) կարելի չէր դեռ հաշվել:

Վարակման յերկրորդ շրջանում մադից անցած տիզերի քանակը շատ ավելի չե, բայց նրանք դեռ ամբողջական կենդանի շերտ չեն կազմում, և միայն վարակման յերրորդ շրջանումն է, վոր տիզերով վարակված հացահատիկն ամբողջովին շարժվում և՛ տիզերը մի ամբողջական թաղիքային շերտ են կազմում:

Չենց վոր հայտարարեցինք հացահատիկի մեջ յեղած տիզը, խրճիթ-լարորատորիայի ակտիվն անմիջապես շտապ աշխատանքի անցավ: Մենք սերմի ամբարները կրով սպիտակացրինք և հացահատիկային կուլտուրաների սերմերը յերկու անգամ ևս անցկացրինք քամող ու սերմազտիչ մեքենաներով:

Գրանից հետո յեկան մեզ մոտ կրեմենչուզի Պաշը-Ավիաքիմի ներկայացուցիչները և գտան, վոր մեր սերմերի մեջ ամբարային թիզ չկա:

Բայց դա մեզ չհանգստացրեց: Հունվարին մենք մի անգամ ևս տիզ հայտարարելու փորձ կատարեցինք: Մենք շոշափոցով տարբեր պահեստներից սերմի նմուշներ վերցրինք: Այդ նմուշները մենք տաքացրինք:

Յեթե այդ սերմերի մեջ ամբարային տիզ լիներ, տաքացնելու դեպքում կշարժվեր և նկատելի կդառնար: Բայց այդ չպատահեց, հետևապես սերմերի մեջ տիզ չկար:

Իհարկե, այդ դեռ չի նշանակում, թե մեր ցորենի պահեստներին տիզն այլևս չի սպառնում, հետագայում ևս պետք է աշալուրջ հսկել մեր կուսնտեսաին պահեստներին և հարկ յեղած դեպքում տիզի դեմ ձեռք առնել ամենակտրուկ միջոցներ:

Ձմեռը մեր խրճիթ-լարորատորիան ազդոսելսնկկալեռն գիծուրյունենրի ուսուցման կենտրոն դարձավ: Դեկտեմբերին խրճիթի դեկավարուլթյան տակ աշխատում էլին՝ դաշտավարական, մեքենայացման, այգեգործական, բանջարաբուծական և այլ խմբակներ: Յուրաքանչյուր ազրոխմբակ դեկավարում եր կուսնտեսուլթյան համապատասխան ճյուղի վարիչը. այսպես՝ դաշտավարական խմբակը զեկավարում եր դաշտավար Մադուրը, այգեգործական խմբակը՝ այգեգործ Պելիտոնը և այսպես ել մյուս խմբակները: Իսկ ինձ խրճիթ-լարորատորիան հանձնարարել է դեկավարել խմբակավարների աշխատանքը, նրանց ցուցմունքներ տալ, ոգնել նրանց գյուղատնտեսական գրականությունից ոգտվելու գործում, լինել նրանց խորհրդատու:

Ձմռան սկզբից ազրոխմբակներում պարապում էյին ընդամենը 80 կուսնտեսական և կուսնտեսուհի, վորոնց թվում շատ ծերունիներ:

Մենք չսահմանավակիցինք միայն տեսական դարապմունքներով և խմբակի անդամների համար պարտադիր պրակտիկա մտցրինք: Գործնական պա-

բապմունքները գործը խրճիթ-լաբորատորիան հանձնարարել եր ինձ:

Այստեղ յես աշխատում եյի, վորքան կարելի յե, շատ ոգտագործել այն բոլոր անթններն ու գործիքները, վորոնցով մեր խրճիթ-լաբորատորիան սարքավորված եր: Այսպես, չերբ յես կոլտնտեսականներին սովորեցնում եյի, թե ինչպես պետք է վորոշել (ճանաչել) մոլախոտերը սերմերի մեջ և դաշտում, խմբակի տնդամներն աշխատում եյին խրճիթ-լաբորատորիայի խոշորացույցով, զտող տախտակով, ուսումնասիրում եյին մոլախոտերի հերբարիումը և այլն:

Գործնական աշխատանքները ընթացքում ազրոխմբակները ունկնդիրները սովորում եյին՝ թե ինչպես պետք է վորոշել հացահատիկի ծավալային կշիռը (պորկա կոչվող գործիքով) և խոնավության տոկոսը: Վերջին դեպքում յես նրանց ցույց եյի տալիս, թե ինչպես է վերցվում հացահատիկի վորոշ քանակ՝ նրա խոնավության չափը վորոշելու համար, ինչպես պետք է այն դնել չորացնող պահարանի մեջ և այլն:

Մեսք վերցնում եյինք սերմն անալիզի յենթարկելու հրահանգը և կետ առ կետ կարգով՝ տեսականը լրացնելով գործնական աշխատանքներով:

Կոլտնտեսականներին առանձնապես հետաքրքրում եր այն գործիքը, վորի միջոցով վորոշում են հատիկի ապակենման (стекловидность) կամ ալյուրային (мукоистости) լինելը: Գործիքի մեջ դնում եյինք ուսումնասիրվող տեսակի սերմը, հատուկ դանակով կտրում եյինք այն և հետո կտրվածքը նայում լույսի տակ: Ապակենման հատիկը թափանցիկ եր, իսկ ալյուրայինը՝ մուգ:

Գործնական պարապմունքների ժամանակ մեզ շատ էր պետք գալիս խրճիթ-լաբորատորիայի մանրադիտակը: Մենք կտրում եյինք հատիկները և ուսումնասիրում նրա կառուցվածքը մանրադիտակի տակ (մեր մանրադիտակն առարկան մեծացնում է 200 անգամ):

Խմբակային պարապմունքները ժամանակ մենք հաճախ եյինք ոգտվում մեր ունեցած մոդական լապտերով, վորը չորս արկղ դիպպոզիտիվ ուներ՝ գյուղատնտեսության զանազան ճյուղերի վերաբերյալ:

Մինչև 1905 թվի հունվարի կեսերը մենք ամսական չորս անգամ գործնական պարապմունք եյինք ունենում: Այդ ժամանակամիջոցում կանոնավոր աշխատում եյին նաև ազրոխմբակները: Բայց հետո մեր աշխատանքն սկսեց կաղալ, և դրա պատճառը մենք եյինք: Յես գնացի Մոսկվա՝ խորհուրդների համամիութենական 7-րդ և հարվածային կոլտնտեսականների համամիութենակ 2-րդ համագումարներին մասնակցելու, իսկ խրճիթ և Լաբորատորիայի իմ ոգնականները չեյին կարո ացել ինչպես հարկն է շարունակել խմբակների ազրոտուցման գործը և գործնական աշխատանքները: Պարզ է, վոր այդ հանգամանքը վատ եր անյրադարձել ուսման վորակի վրա:

Մենք հետագայում պետք է լավ հիշենք այդ դասը: Խրճիթ-լաբորատորիայի վարիչները պետք է լավ ոգնականներ ունենան: Շրջանային կազմակերպություններն այդ գործում պետք է ոգնեն խրճիթ-լաբորատորիաներին:

Բացի դրանից, խրճիթ-լաբորատորիաների ակտիվի դասընթացներ պետք է կազմակերպել, միաժամանակ:

մանակ լավ վերապատրաստելով խրճիթ-լաբորատորիաների վարիչներին ևս:

Կրեմենչուգի շրջանում այդ գործով կզբաղվի շքերհովին կից կազմակերպված խրճիթ-լաբորատորիաներին ոգնող կոմիտեն:

ԽՐՃԻԹ-ԼԱԲՈՐԱՏՈՐԻԱՅԻ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ ԱՆԱՍՆԱՍՏԱԿԱՆ ԳԱՀՈՒԹՅԱՆ ԱՍԳԱՐԻՉՈՒՄ

Իր աշխատանքների առաջին տարին խրճիթ-լաբորատորիան գլխավորապես իր ուշադրությունը դարձրել էր դաշտավարության վրա և դա միանգամայն հասկանալի յն: Մեր կոլտնտեսությունը հացահատիկային սերմաբուծական է, դրա համար էլ կոլտնտեսականների ուշադրության գլխավոր առարկան հացահատիկային կուլտուրաներն են: Յե՛վ զարմանալի չէ, վոր խրճիթ-լաբորատորիան նույնպես առաջին հերթին և ամենից շատ զբաղվել է այդ կուլտուրաներով:

Բայց իր գոյության հենց առաջին օրից խրճիթ-լաբորատորիան քիչ ուշադրություն չի դարձրել նաև անասնապահության վրա:

Մեր կոլտնտեսությունն այդ ժամանակ զեռ անասնապահական ֆերմաներ չուներ, այլ ուներ միայն համայնացրած փոքրիկ հոտ: Յե՛վ անհ լես և խրճիթ-լաբորատորիայի մյուս կազմակերպիչները՝ կուսկազմակերպիչ Նեչիտայլոն, գաշտավար Մադուրը, բրիգադիր Կորնիենկո Իվան Կլանովիչը, կոմյերիտմիություն ըջլի քարտուղար Պաշչենկոն—վորոշեցին, վոր խրճիթ-լաբորատորիան անասնապահական ֆերմաների կազմակերպման և զարգացման նախաձեռնողը պիտի լինի, ո՞ժանդակի կոլտնտեսությանն այդ ֆերմաների կազ-

մակերպման գործին և սովորեցնի կոլտնտեսականներին անասունները կանոնավոր խնամել:

Համգ(բ)Կ Կենտկոմի 1934 թվի հունիսյան պլանումը մի շարք վորոշումներ ընդունեց կոլտնտեսական անասնապահության զարգացման վերաբերյալ, վորից հետո մենք մեծ յեռանդով անցանք այդ գործին: Խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներից ամեն մեկը, վոր ծանոթ էր անասնապահության գործին, իր վրա վորոշ աշխատանք վերցրեց:

Այսպես, լերրորդ գաշտավարական բրիգադի բրիգադիր Իվան Իվանովիչ Կորնիենկոն հանձն առավ մշտապես հետևելու և խնամելու անգլիական սպիտակ ցեղի յերկու մեծ խոզի մերունի աչնպես, վոր մի տարվա ընթացքում նրանցից յուրաքանչյուրը տա մի առն միս: Իսկ դրա համար հարկավոր էր հակել աչալուրջ կերպով, վորպեսզի մերուններին կանոնավոր և միշտ վորոշ ժամերին կերակրեյին, մաքուր պահեյին և այլն: Խրճիթ-լաբորատորիան գնահատելու յեր Կորնիենկոյի աշխատանքը հենց այն տեսակետից, թե ինչպես կօփորեցնի նա մյուս կոլտնտեսականներին խոզերին կանոնավոր խնամելու և ինչ արդյունքների կհասնի:

Կորնիենկոն ցանկանում էր ամենից առաջ ազապուցել կոլտնտեսականներին, վոր խոճկորներին ամեն օր լողացնելը նպատում է նրանց արագ և լավ զարգացմանը: Յերկու մերունից նա 15 խոճկոր ստացավ և բաժանեց նրանց յերկու խմբի: Մի խումբը լողացնում էր ամեն օր՝ խողաքնում զրված վաննայի մեջ, իսկ մյուս խմբի խոճկորներին լողացնում էր տաս օրը մեկ անգամ միայն:

Կոլտնտեսականներն սկզբում Կորնիենկոյի փոր-

ձին մեծ կասկածով եյին վերաբերվում. նրանցից շատերն այն կարծիքին եյին՝ թե խոճկորին մաքրությունն անհրաժեշտ չի, թե կեղտում ել նա վատ չի աճի: Չէ վոր նախկին գյուղերում խողերը և խոճկորները պահվում եյին կեղտոտ, նեղ բներում և վորտեղ ողը շատ ծանր եր: Մինչ այդ վոչ վոքի մաքով չեք եղ անցել, վոր խոճկորներին ել պետք ե լողացնել:

Բայց Կորնիենկոյի խոճկորները լողացնելու աշխատանքի ընթացքում հետզհետե ցրվում եյին և կուտնտեսականների կասկածները: Ամեն որ լողացող խոճկորներն ավելի արագ եյին աճում, զգում եյին իրենց ավելի ուրախ ու աշխուժ, քան այն խոճկորները, վորոնց ուշ-ուշ եյին լողացնում:

Փորձի վերջում պարզվեց, վոր ամեն որ լողացող խոճկորներին քաշն ավելի յե ավելանում, քան մյուսներինը: Ամեն որ լողացող խոճկորները միջին թվով որական ավելացել եյին 500 գրամ, իսկ 10 որը մեկ անգամ լողացողները՝ որական միայն 370 գրամ:

Իր Խաչ ինչիք գնելով յուրաքանչյուր մերունից տարեկան ստանալ մեկ տոնն միս, Կորնիենկոն որին նա կելի կերպով խնամում եր նրանց և նրանց խոճկորներին: Յուրաքանչյուր՝ 10 որը մեկ անգամ նսկչուում եր խոճկորներին և ճշտությամբ նշանակում քաշը: Աստիճանաբար ավելացնում եր խոճկորներին արվող կովի կաթի չափը, իսկ հետո՝ նաև ուժեղ կերի չափը:

Վերջին հաշվով Կորնիենկոն իր վրա վերցրած պարտականությունները կատարեց: Ութ ամսական խոճկորները, միջին հաշվով, կչուում եյին 7—8 փոթի: Այսպիսով, բոլոր խոճկորներից մոտ յերկու տոնն միս

ստացվեց. ուրիշ խոսքով՝ յուրաքանչյուր մերունից մեկ տոնն: Այդ հասակում խոճկորները հանձնեցինք Կրեմնչուզի ինկուբատորա-բեկոնային գործարանին:

Առաջներում մեր գյուղում կուտնտեսականները խողաբուծությամբ քիչ եյին զբաղվում. այդ գործին նրանք սրտով չեյին կաշում: Նրանք չգիտեյին, վոր խողը շատ ոգտավետ կենդանի յե, յեթե լավ խնամքով պահվի: Կորնիենկոյի փորձը շատ լավ ապացուցեց այդ ճշմարտությունը: Անցյալ տարի մենք համայնացրած 17 մերուն ունեյինք, իսկ այս տարի՝ արմայնացրած 21: Մոտ ապագայում մեր կուտնտեսությունը նրանցից և նրանց խոճկորներից կազմակերպելու յե խոզարուծական ֆերմա: Կարծում եմ, վոր խրճիթ-լաբորատորիան մեծ մասնակցության ասպարիզում անցյալ տարվա կատարած փորձերը նոր ֆերմային շատ կողմնե խողերին կանոնավոր խնամելու գործում:

Մեզ մոտ արդեն կազմակերպված ե կաթնապրահեային Ֆերմա, և այդ գործում նույնպես խրճիթ-լաբորատորիան մեծ մասնակցություն ունեցավ:

Մեր ակտիվիստներից մեկը՝ կոմյերիտուհի Վոլոչայ Յեֆրոսինյան հանձն առավ հորթեր մեծացնելու ցուցադրական փորձ կատարել: Նա իր հսկողության տակ առավ սխմնտալ ցեղի մի կով: Քանի վոր ծանրած (հզի) կովի լավ կերակրելուց նրա արգանդում յեղած հորթն ել ավելի լավ ե զարգանում, մենք կովին կերակրում եյինք բազմատեսակ և բավական առատ կերով: Նրան կերակրում եր Վոլոչայը՝ շրջանային գոտեխնիկի կազմած հասուղ նորմաներով:

Կովի այսպես լավ կերակրելը և խնամքը ցուլիկ հորթի վրա լավ ազդեցություն ունեցավ: Մնվելիս նա

39 կիրովրամ եր: Այդ ժամանակ մեզ մոտ յեկավ շքե-
ջանային զտեսնանիկը և սասց, վոր այդպիսի քաջը հե-
տևանք ե հղի կովի կանոնավոր խնամքի:

Իրանից հետո ակտիվիստ Վոլոչայն սկսեց ուշա-
գիբ կերպով խնամել հորթին, կերակրում եր նրան ըստ
նորմաների, լուրաքանչյուր տաս որը մի անգամ կշուււմ
եք և մաքուր պահում: Չորրորդ ամսի վերջին հորթի
քաշն արդեն 100 կիրովրամից ավելի յեր (7 փութ):

Խրճիթ-լաբորատորիան քաջնաբուժութեամբ ել զբաղ-
վեց: Մենք վորոշեցինք առաջին հերթին ճուտերը մե-
ծացնելու ցուցադրական փորձ կատարել, վորպէզոքի
այդ փորձը հետագայում ոգտագործելինք՝ ինչպէս
ապագայում կազմակերպվելիք թռչնաբուժական ֆեր-
մայում, նույնպէս և կոլտնտեսականների անձնտեղան
տնտեսութուններում: Մեր կոլտնտեսութունում վոր
վոր այդ մասին լուրջ կերպով չեր զբաղվել. պահում
են վորջ ցեղական մանր հավեր: Այդ հավերը միա շատ
քիչ են տալիս, վորքան ել լավ կերակրես, իսկ իբրև
ձու ածող, ավելի ևս անպետք են:

Անցյալ գարնանը խրճիթ-լաբորատորիան յերեք
թուխս դրեց: Թե թխականները և թե ձվերը կոլտնտե-
սականները մեզ ձրի տվին:

Ստացվեց 28 ճուտ: Նրանց պահողը և խնամողը
նույն կամյերիտուհի Յեֆրոսինյա Վոլոչայն եր:

Այդ ճուտերին մենք հետո 50 հատ ել ավելացրինք՝
Կրեմենչուգի ինկուբատորա-բեկոնային գործարանից:
Իրանք ցեղական ճուտեր եյին՝ սպիտակ լեզգորն ցեղի:
Մենք մեր փորձնական թխականների 28 ճուտն ել փո-
խեցինք նույնպիսի ցեղական ճուտերի հետ: Ահա, այս-
պիսով մենք ցեղական թռչնաբուժութեան հիմքը դրինք:

Խրճիթ-լաբորատորիան պահում ե նաև ջրային թռչ-
նուններ՝ սագեր և բազեր: Մեր գետակը նրանց համար
բոլոր հարմարութեւններն ունի: Բազ և սագ առայժմ
քիչ ունենք: Նրանք մեր ապագա թռչնաբուժական ֆեր-
մայի ջրային թռչնունների կորիզն են կազմելու:

Դորք Ալեքսանդր Դանիլովիչը և Յեֆրոսինյա Վոլո-
չայը խրճիթ-լաբորատորիայի հանձնարարութեամբ ճա-
գարներ պահելու փորձ կատարեցին: Մերունի Գորբը լավ
գիտի այդ գործը և ճագարներ շատ ե սիրում: Խրճիթ-
լաբորատորիան նրան հանձնեց արծաթադուխ և շինչի
տեսակի ճագարների խնամքը, վոր ստացել եր իր
շեֆից՝ Կրեմենչուգի հրուշակի գործարանից:

Խրճիթ-լաբորատորիային կից կազմակերպված ե
նաև փոքրիկ փորձնական մեղվանոց: Յերկու փեթակ
մեղու գնել և մեր կոլտնտեսութունը, իսկ յերբորդ
փեթակը՝ 1934 թվի մեր մեղվից ստացված ճագն ե:
Մեր մեղվանոցում կոմյերիտական Պլոտար Ստասյեն-
կոն մեղվաբուժութուն ե սովորում: Նա, հենց վոր
ազատ ժամանակ ե ունենում, իսկույն գնում ե մեղ-
վանոց: Նրա ուսուցիչը վստահելի ծերունի Կուշներեն-
կան ե: Նա վաղուց ե, վոր զբաղվում ե մեղվաբուժու-
թեամբ և շատ ե սիրում այդ գործը: Չնայած իր տարի-
քին, Կուշներենկոն հաճախ ողտվում ե գրականութու-
նից. նա մի ամբողջ մեղվաբուժական գրադարան ունի:
Մինչև կոլտնտեսութեան մեղվանոց ունենալը, խրճիթ-
լաբորատորիան կպատրաստի նրա համար գործն իմա-
ցող փորձված մեղվապահներ:

Խրճիթ-լաբորատորիայի մշտական հսկողութեան
աակ և գտնվում կոլտնտեսութեան համաչնացրած հոտը՝
քաղկացած սովոլյան ցեղի 19 վոլխարից: Մենք նպատակ

ենք զրել զբանց մատղաշներից ընտրել այնպիսի լա-
վազույն ցուլիկներ և եգեր, վորոնք հոտի հետագա անեց-
ման ժամանակ կտան ամենալավ մորթիները: Ինչպես
հայտնի յե, սոկոլյան վոչխարը պահում են զլիսավո-
րապես մորթի ստանալու համար: Դրա համար զառը
մորթում են ծնվելու յերրորդ կամ չորրորդ օրը: Այդ
ժարթուց զլիսարկներ, ոճիքներ են պատրաստում և այլն:

Արդյունաբերական անասնապահության փորձերով
մենք հետազոտում ևս կղբաղվենք: Կոլտնտեսություն-
ումնոր անասնապահական ֆերմաներ կազմակերպելու
հարցը խրճիթ-լաբորատորիայի առաջ դնում և մի շարք
ամենաբազմազան խնդիրներ:

Ահա դրանցից զլիսավորները:

Խրճիթ-լաբորատորիան պետք և զլիսավորի նոր
ֆերմաների համար մեր կոլտնտեսականներից և հարե-
վան կոլտնտեսություններից ձեռք բերվող անասուն-
ների խնամքով ընտրություն կատարելու գործը: Ան-
հրաժեշտ և կազմակերպել անասնապահների վստահելի
կազմերի՝ անտանաբուծների, կթողների, խոզաբուծ-
ների, հովիվների և այլն պատրաստման գործը: զբա-
համար պետք և կազմակերպել գոտտեխնիկայի լա-
վազույն ուսուցում և այլն:

Խրճիթ-լաբորատորիան զբաղվեց նաև ձիու յերա-
մակի լրացման և զարգացման խնդիրներով: Մեր կոլ-
տնտեսությունում ձիերը շատ են ծանրաբեռնված, մինչ-
դեռ մինչև 1934 թիվը ձիերի քանակը շարունակ
պակասում էր: 1934 թիվին ձիաբուծությունը կոլտն-
տեսությունում փակուղու դեմ առավ: Սկսած 1931
թվից, յերեք տարվա ընթացքում, կոլտնտեսությունը
միայն մի ձի յեր ավելացրել:

Ահա թե ինչու խրճիթ-լաբորատորիան վորոշեց
անսխիջապես միջամտել այդ գործին: Մեզ արդեն հա-
շտովել և վորոշ բան անել:

Իհե 1934 թիվ դարնանը, խրճիթ-լաբորատորիան
ընթանային գոտտեխնիկ Պավլենկոյի ղեկավարությանը
ուժեղ հսկողություն սահմանեց ծանրած մատակներ
վրա: Մենք պահանջեցինք, վոր մինչև ծնելը կոլտնտ-
վարչությունը մատակներին ազատի աշխատանքից:
Ծնելուց հետո հայտնի դարձավ, վոր մատակներից մեկի
կաթը քիչ և: Անասնաբուժի խորհրդով մեր սկալի-
վիտներից մեկն սկսեց տրորել այդ մատակի կուրծը
և ուժեղ կերպով կերակրել նրան: Յեղ շատ ժամանակ
չանցած մատակի կաթը քուռակին միանգամայն բա-
վարարում էր:

Մեր խնամքի հետևանքով 1934 թիվին ծնված
յերեք քուռակն ել կան և լավ ել աճում են:

Այդ գործում շատ լավ աշխատում և խրճիթ-լաբո-
րատորիայի ակտիվիստ ձիապահ Իվան Անտոնովիչ
Կորնիենկոն (նա արդեն չորս տարի անփոփոխ ձիա-
պահություն և անում): 1934 թիվին Կորնիենկոն խնա-
մում էր մի շատ լավ քուռակ, իսկ 1935 թ. մարտին
քուռակի մայրը նորից ծնել էր:

Կորնիենկոն պարտավորվել և էր խնամքին հան-
ձնված մատակներին վոչ մի տարի ստերջ չթողնել:

ՆՈՐ ՊԼԱՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Սկսվում և 1935 թիվ դաշտային աշխատանքների
սեզոնը: Այս սեզոնին խրճիթ-լաբորատորիան ավելի
խորը պետք և ուսումնասիրի կոլտնտեսային աշխա-
տության բոլոր մանրամասնությունները, քան 1934

Քվի գարնանը և ամառը: Մենք, խրճիթ-լաբորատորիայի ակտիվիստներս, ել ավելի ամուր պետք է շագ-կատրինք մեր աշխատանքը կոլտնտեսային արտադրութեան հրատապ խնդիրներին հետ: Կաշխատենք լախաց-նել նաև մեր փորձնական աշխատանքները:

Այն ժամանակ, յերբ յես գրում եյի այս գիրքը, խրճիթ-լաբորատորիան չուներ դեռևս իր՝ 1935 թվի ապրիլ - հունիս ամիսների աշխատանքի պլանը: Խրճիթ-լաբորատորիայի յեռամսյակների պլանները մենք կմշակենք կոլտնտեսութեան նախագահի, դաշտավարի և բրիգադիրների հետ միասին: Հետո մանրամասն կընենք կոլտնտեսութեան ակտիվի հետ և վարչութեան նիստում: Իրանից հետո պլանը կհաստատենք կոլտնտեսութեան ընդհանուր ժողովում:

Խրճիթ-լաբորատորիայի ապրիլ - հունիս ամիսների պլանի մեջ աեզ կգրավեն նաև մեր նոր փորձնական աշխատանքները: Այդ աշխատանքները կազմակերպելիս մենք հաշվի կառնենք մեր 1934 թվի փորձնական աշխատանքների արդյունքները:

Համառոտ խոսեմ այդ արդյունքների մասին:

Չնայած անցյալ ամառվա չորային յեղանակին, յարովիղացիայի յենթարկված կարտոֆիլը մի հեկտարից 135 ցենտներ բերք ավեց, իսկ սովորականը՝ միայն 100 ցենտներ: Յեզ յարովիղացիայի յենթարկված կարտոֆիլը մի ամբողջ ամսով սովորականից շուտ հասունացավ: Մեր կոլտնտեսութեանը վորոշել է 1935 թվին յարովիղացիայի յենթարկել կարտոֆիլի ամբողջ ցանքը:

1934 թվին մենք փորձեցինք սիսեոի յերկու սորա «բիսմարկ»-ը և «ամերիկայի հրաշք»-ը: Հավասար բերք

ստացվեց, բայց «բիսմարկը» 10 որ շուտ հասունացավ և առլիս և քնքուշ, քաղցր և համեղ պատրճներ: Կրեմենչուգում այդպիսի սիսեոի պահանջը մեծ է, մանավանդ, վոր շուկայում այդ ժամանակ կանաչեղենքիչ է լինում:

Նոր կուլտուրաներեց շատ հաջող ելին արախիսը՝ նրա մի հեկտարը 12 ցենտներ բերք ավեց, սողկանեփը՝ վորի մի հեկտարը ավեց 15 ցենտներ, կանեփը լավ բերքի գեպքում կտա (ինչպես յերևում է) ամուր թել և շատ յուղատու սերմ: Լավ դուբս յեկավ նաև շուֆան և սուձան:

Մի քանի խոսք ել կասեմ 1935 թվին կատարվելիք փորձնական աշխատանքների վերաբերյալ մեր յենթադրութեաններին մասին:

Իարնանը և ամառը խրճիթ-լաբորատորիան կարտոֆիլի ցանք է կատարելու ծիւրով, աչքերով և սերմով: Վերջին անգամ կկրկնենք 069 և 062 ցորենների փորձը: Նոր կուլտուրաներից հատկապես գրազվելու յենք սողկանեփով, արախիսով և կանեփով:

Այնուհետև կազմակերպելու յենք գնահատական ստացած կովի կիթ: Կորոշենք կաթի յուղալիութեանը մեզ մոտ յեղած գործիքների ոգնութեամբ — բուսիրումետրով, ցենտրոֆուգով և այլն:

Վերջին ժամանակներս խրճիթ-լաբորատորիան գանազան տեղերից շատ նոր կուլտուրաների սերմեր է ստանում: Կամիշինսկի փորձակայանից (Ստալինգրադի մարզ) ստացել ենք զանազան տեսակի սորգո, յեղիլատացորենի ու ձմերուկի սերմեր: Փորձագետ Մալցեվից (Սվերդլովի մարզ) սպասում ենք ապոլոտի սերմեր: Փորձագետ Սմադինից կստանանք տարբեր տեսակի կանեփի սերմեր:

Ահադեմիկ Լիսենկոյից առաջարկ ենք ստացել՝
լարովիդպացիայի նոր փորձեր կատարել: Խարկովի գյու-
ղատնտեսական ինստիտուտը մեզ նոր կուլտուրաների
տերմեր և ուղարկել:

Վերջապես, մի շարք փորձեր ենք կատարում կար-
տոֆլի փոսիկները (տնկելու տեղերը) մոխրով պարար-
ացնելու: Խրճիթ-լարորատորիան՝ կոլտնտեսուհիների
հետ պայմանավորվել է, վոր նրանք մոխիրը չթափեն,
այլ պահեն ցանքերի պարարտացման համար:

ՀԱՂՈՐԴՈՒՄ ԵՆՔ ՄԵՐ ՓՈՐՁԸ

Թե Ուկրաինայում և թե Խորհրդային Միության
մեջ մեր կոլտնտեսութունն առաջինն եր, վոր խրճիթ-
լարորատորիա կազմակերպեց: Այդ մասին, ինչպես և
մեր խրճիթ-լարորատորիայի աշխատանքների մասին
գրվել է շատ թերթերում և ժուրնալներում: Ուստի և
գարմանալի չե, վոր իր գոյության առաջին որբերից
սկսած մինչև այժմ մեր խրճիթ-լարորատորիան ստա-
ցել և ստանում է բազմաթիվ նամակներ:

Մեզ գրում են ամենատարբեր մարզիկ և հիմնարկ-
ներ՝ խրճիթ-լարորատորիաների վարիչներ, կոլտնտե-
սութունների նախագահներ ու բրիգադիրներ, կոմ-
յերիտականներ, գյուղատնտեսներ, հողբաժիններ, գի-
տական աշխատակիցներ և փորձակալաններ:

Մի տարվա ընթացքում յես մոտ 500 նամակ
ստացա: Իմ թղթակիցների մեջ կան 30 հոգի վորոնք
ինձ հետ մշտական գրավոր կապ են պահպանում:
Յես նրանց կանոնավոր պատասխանում եմ: Այդ գոր-
ծում ինձ ոժանդակում է մեր ուսուցիչներից մեկը:

Խրճիթ Լարորատորիան կազմակերպելուց մի յեր-

կու շարաթ անց մեզ մոտ սկսեցին գալ զանազան
մարդիկ՝ տեսնելու, թե ինչպես և կազմակերպված և
ինչպես և աշխատում խրճիթ-լարորատորիան: Ուկրաի-
նայի Հողօրդկոմատի կողմից մի ամբողջ բրիգադ յեկավ՝
գյուղատնտես Գոմոնի գլխավորությամբ: Յեկել են
Խարկովի հողագիտական և հացահատիկային տնտե-
սության ինստիտուտների ներկայացուցիչները: Յեկել
և մեզ մոտ Կիևի պողա-հատապատկային կուլտուրաների
գիտահետազոտական ինստիտուտի մասնագետը: Նա
մեզ շատ ոգնեց այդեղործական աշխատանքը կազմա-
կերպելու գործում:

Հետո սկսվեց՝ Կրեմենչուգի, Պալտավայի, Խար-
կովի, Չերնիգովի, Կիևի, Ադով-Սևծովյան և այլ շրջան-
ների կոլտնտեսութունների ուխտագնացութունը: Գա-
լիս էլին մեկ-մեկ և ամբողջ պատվիրակութուն-
ներով: Յեկողներից շատերը խրճիթ-լարորատորիայի
այցելուները գրքում գրում էլին իրենց տպավորու-
թյունները: Ինձ առանձնապես շատ հուզեց հեռվից
մեզ մոտ յեկած (Պյատիգորսկից՝ Հյուսիսային Կովկաս-
յան յերկիր) յերիտասարդ կոլտնտեսականների թողած
գրութունը:

«Սիրելի Լիեֆեյ Անգրեյնիչ,

Հյուսիսային Կովկասի պատվիրակութունը՝ բրիգադիները յեվ
հողբաժնի աշխատակիցները, յեկանք հեզ մտ՝ հեզ յեվ քա խրճիթ-լար-
որատորիան տեսնելու համար:

Խրճիթ տեսանք, բայց հեզ տեսել չհաջողվեց (յես այդ ժամանակ
գյուղից բացակայում էի Ա. Կ.): Յանկալի յեր խոսել հեզ եետ քա գե-
գեցիկ խրճիթի մասին:

Կվեադառնանք Կովկոս յեվ մեք էլ կսկսենք կոլտնտեսութուն-
ներում խրճիթ-լարորատորիաներ կազմակերպել: Շնորհակալ եմք: Եզից,
վոր սովորեցրիք մեզ այդպիսի խրճիթներ կազմակերպել:

Յեկ մեզ մտ: Կավորեցնեք մեզ յեվ մեր կոլտնտեսալաններին.

Ի. Զուսակ, Գվոգդիկով, «Ոլենին յեվ ուրիշները»:

Յես ստիպված եյի, վորպես խրճիթ-լաբորատորիայի վարիչ, մասնակցել մի շարք խորհրդակցություններին: Այսպես, անցյալ տարի ապրիլին մասնակցել եմ խրճիթ-լաբորատորիաների վարիչներին Նարկովի մարզային հավաքին: Նույնպես Կրեմենչուգում մասնակցել եմ խրճիթ-լաբորատորիաների դորժով հրավիրված դանազան խորհրդակցություններին: Ամառը յեղել եմ Կիևում՝ Ուկրաինայի Հողօդկոմատում: Նոյեմբերին մասնակցել եմ Մոսկվայում հրավիրված՝ խրճիթ-լաբորատորիաների համամիութենական առաջին խորհրդակցությանը (ԽՍՀՄ Հողօդկոմատին կից):

Խրճիթ-լաբորատորիա կազմակերպելու իմ աշխատանքի համար յես մի քանի անգամ պարզեցատրվել եմ: Խրճիթ-լաբորատորիաների վարիչներին Նարկովի հավաքին յես մի պատեֆոն և 300 ուրբի պարզեցատացա. իսկ մեր կոլտնտեսությունն ինձ պարզեցատրեց գովասանագրով: Աշնանը, կուսակցության Կրեմենչուգ շրջկոմն ինձի գրանցեց շրջանային պատվո գրքի մեջ: Ուկրաինայի Հողօդկոմը 2000 ուրբով պարզեցատրեց մեր խրճիթ-լաբորատորիան (սարքավորման համար): Աշնանը յես Կիև գնալու և Կրեմենչուգի շրջանի կողմից ընկ. Պ. Պ. Պոստիշևին վողջույն տանելու պատվին արժանացա: /

Այս տարվա սիզբին յես Համաուսական Սորհուրդներին 7-րդ համագումարի և հարվածային կոլտնտեսականների Համամիութենական 2-րդ համագումարի պատգամավոր ընտրվեցի:

Հարվածային կոլտնտեսականների Համամիութենական 2-րդ համագումարում խրճիթ-լաբորատորիա-

ներին մասին յես յելույթ ունեցա: Ահա իմ ճառի բովանդակությունը:

« . . . Յես ուզում եմ խոսել այն լուսնգի մասին, վորն առաջադիվ ե ընկեր Պոստիշևիլ՝ խրճիթ-լաբորատորիաներ կազմակերպելու մասին: Այդ մասին շատ էջերը խառնեմ: Բերատվության բարձրացման, ամսանապահության ավելի արագ զարգացման համար մեզ անհրաժեշտ ե գիտություն: Խորհուրդների 7-րդ համագումարում յել այս համագումարում բոլորն ել ասում եմ, վոր մենք բավարար թանակով գյուղատնտեսներ չունենք, ամսանապահներ յել միջել իսկ ամսանապահներ չունենք:

Ընկեր Պոստիշևիլը 1934 թվի մարտի 20-ին Ուկրաինայում, գյուղաբնակիցներին յերկրորդ հավաքում յելույթ ունեցավ յել ասաց, վոր այստեղ մենք դեռ այնպիսի ենթակարգություններ չունենք, վոր կարողանանք յուրաքանչյուր կոլտնտեսության տրամադրել գյուղատնտես, գոտիների յել այն մասնագետներ: Բայց յեք յուրաքանչյուր կոլտնտեսություն խրճիթ-լաբորատորիա կազմակերպել յել բարձրացնի բոլոր կոլտնտեսականների գիտության մակարակը՝ սզտագործելով եին տընտեսատերերի փորձը, այդ ժամանակ մեր գիտության մակարակն զգալի չափով կբարձրանա:

Այստեղ ընկ. Կոսեկոն խոսեց յարավիզացիայի յել սերմի տեսակավորման մասին: Բայց, ընկերներ, մեզ մոտ դեռ բոլորը բավարար չափով այդ գործը չգիտեն: Ընկեր Յակովիվն ասաց, վոր կարաֆի անեղման գործում մենք յես եմք մեացել. ընկ. Կոսեկոն խոսեց յարավիզացիայի մեքոդի մասին: Պետք ե ասել, վոր յես որական 5—10 մասնակ եմ ստանում կարտոֆիլ յարավիզացիայի մասին: Բայց դժվար ե յուրացնել բոլոր մեկերը: Յես կարծում եմ, վոր խրճիթ-լաբորատորիաները կարող են մեզ մեծ ոճտեղակություն ցույց տալ այդ գործում: 1934 թվի ընթացքում մենք շատ բան ենք արել այդ առարկայում, բայց դեռ դեռ էիջ ե: Դեռ համար ել յես ցանկանում եմ, վոր այստեղ նստած բոլոր առաջավոր հարվածայինները տուն վերադառնալով՝ բերատվության բարձրացման, տեսակավոր սերմեր ստանալու, յարավիզացիա կատարելու յել ամսանապահության զարգացման համար կազմակերպեն խրճիթ-լաբորատորիաներ, վարիչներ ընտրեն լավագույն մարդկանցից յել անցնեն ազրագրապատմաների:

Յես շատ ուրախ եմ, վոր իմ այդ խոսքերը՝ խըր-

ճիթ-լաբորատորիաների մասին, իզուր չանցան: Հարվածային կոլտնտեսականների 2-րդ համագումարում ընդունված Գյուղատնտեսական արտելի նոր կանոնադրութեան մեջ գրված է նաև խրճիթ-լաբորատորիաների մասին: Վերադառնալով կոլտնտեսութեան, յես ցույց տվի կոլտնտեսականներին յերկու կանոնադրութեան՝ հինը և նորը: Հին կանոնադրութեան մեջ խրճիթ-լաբորատորիաների մասին վոչինչ չկա, իսկ նորում՝ կա: Այդ նշանակում է, վոր խրճիթ-լաբորատորիաները կուսակցութեան և կառավարութեան կողմից բարձր ուղղութեան են արժանացել:

Սրճիթ-լաբորատորիաները, անշուշտ, դեռ շատ բացեր ունեն: Թերութեաններ ունի նաև մեր խրճիթ-լաբորատորիան: Մոտ որերս ընկ. Պոստիշեվը խրճիթ-լաբորատորիաների Կիևի առաջին մարզային հավաքում շատ լավ խոսեց այդ թերութեանների մասին:

Մասնավորապես մեր խրճիթ-լաբորատորիայի մասին պետք է ասեմ, վոր նրա գլխավոր բացն այն է, վոր թե յես և թե մյուս ակտիվիստները գիտութեամբ թույլ ենք զինված: Մեզ անհրաժեշտ է դեռ շատ սովորել:

Գիտական և փորձնական հիմնարկներն ու գյուղատնտեսութեան մասնագետները խրճիթ-լաբորատորիաներին դեռևս պատահական և չնչին ոգնութեան են ցույց տալիս: Հենց մեզ մոտ, Կրեմենչուգի շրջանում, միայն վերջին ժամանակներս է աշխուժութեան նկատվում այդ ուղղութեամբ: Շրջկոմի քարտուղար ընկ. Սոկոլովի նախաձեռնութեամբ կազմակերպվում է խրճիթ-լաբորատորիաներին ոգնող ազրոտեխնիկական կոմիտե: Այդ կոմիտեն պետք է կազմակերպի խրճիթ-լաբորատորիայի վարելչների ուսուցման գործը և բարձրացնի նրանց վորակը: Շրջկոմին կից, խրճիթ-լաբորատորիաների համար կազմակերպվելու յե որինակելի ազրոկարինետ: Ցանքի, քաղի և մյուս գյուղատնտեսական կամպանիաների ժամանակ խրճիթ-լաբորատորիաներին կցվելու յեն գյուղատնտեսական ԲՈՒՀ-երի լավագույն ուսանողներ (բարձր կուրսերից):

Մյուս շրջանները ևս պետք է հետեեն Կրեմենչուգի որինակին:

Մյուս շրջանները ևս պետք է հետեեն Կրեմենչուգի որինակին:

1.	Ընկ Պ. Պոստիշեվի նամակը Ալեքսանդր Կուսնոսենկոյին և նրա ողնականներ՝ Կրեմենչուգի շրջանի Պետրովսկու անվան կոլտընտեսության հարվածային կոլտնտեսականներին	3
2.	Այս գրքի և իր հեղինակի մասին	7
3.	Ինչպես ծնունդ առավ մեր խրճիթ-լաբորատորիան	9
4.	Շենքի նախապատրաստումը	15
5.	Խրճիթ-լաբորատորիայի առաջին աշխատանքները	19
6.	Ինչպես վերցրինք հողի նմուշները	25
7.	Փորձնական աշխատանքները կոլտնտեսական դաջտերում	28
8.	Ցանքերի հետազոտությունը	33
9.	Փորձեր նոր կուլտուրաների վերաբերյալ	35
10.	Պայքար դյուղատնտեսական վնասատուների դեմ	39
11.	Յեղանակի դիտողությունները	42
12.	Կոլտնտեսային հացահատիկի պահպանությունը	44
13.	Հացահատիկը հետազոտելու աշխատանքները	46
14.	Մեր աշխատանքի մասին ամենքն սկսեցին խոսել	51

15. Փորձ՝ իտալականին կուլտուրաների վերաբերյալ	54
16. Մենք ինչպես աշխատեցինք աշնանը և ձմեռը	59
17. Խրճիթ-լաբորատորիայի աշխատանքներն անասնապահության ասպարիզում	68
18. Նոր պլանների մասին	75
19. Հաղորդում ենք մեր փորձը	78

Գատ. խմբ. Մ. Գ. Բ. Լ. Կ. և Գ.
Տեխ. խմբ.՝ Հ. Մուրադյան
Սրբազրիչ՝ Խ. Այվազյան

Փլավիտի լիազոր Մ—454, հրատ. № 301, պատվ. № 71, տիրած 4000
Հանձնված է արտադրության 1936 թվի փետրվարի 2-ին
Ստորագրված է տպագրելու 1936 թվի փետրվարի 26-ին
51/2 տպագրական թերթ՝ 1 տպ. թերթում 25600 տպ. նշ.
Փյունզեբատի տպարան, Յերեան, Նալբանդյան № 11

ԳՅՈՒՂ ՀՐԱՏԸ

կոլեկտիվությունների խրճիթ-լաբորատորիաների աշխատանքներին ոժանդակելու նպատակով լույս է ընծայել հետևյալ աշխատությունները.

- 1. Պ. ՊՈՍԻՇԵՎ.**—Խրճիթ-լաբորատորիաների աշխատանքի մասին, գինը 80 կոպ.
- 2. Ս. Մ. ՅԵՆՅՈՒԿՈՎ.**—Հակաֆիմիակոն պաշտպանության ձեռնարկ ագրո-ֆիմ. ջոկատների համար, գինը 1 ռ.
- 3. Ա. ԱՐԱՐԱՏՅԱՆ**—Հերբարիում—գինը 50 կոպ.

ԳԻՄԵԼ ՊԵՏՀՐԱՏԻ ԲՈԼՈՐ ԳՐԱԽԱՆՈՒԹՆԵՐԻՆԵ

ԼՈՒՅՍ Ե ՏԵՍԷԼ ՅԵՎ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Ե

Կ. Տ.-ԱՎԱԳՅԱՆ

ՄԵՂՎԱԲՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ

ԳԻՆՆ Ե Յ ՌՈՒԲԼԻ

Դիմել պեհրատի բոլոր գրախանութներին

ԼՈՒՅՍ ՏԵՍԱՎ ՅԵՎ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Ե

ՇԵՐԱՄԱՊԱՅՈՒԹՅԱՆ

ՅԵՎ

ԳՐԵՆԱՅԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ

ՁԵՌՆԱՐԿ

Գիճճ Ե Յ ՈՒՐԻ

52. 776

9172, 60 ч.

907

ЦЕНА 60 К.

БИБЛИОТЕКА КОЛХОЗНИКА

А. А. КУРНОСЕНКО

ХАТА-ЛАБОРАТОРИЯ

СЕДЬХОВСЬ 1936 ВРЯЗАНЬ